

המכללה לביטחון לאומי
מחזור ל"ז 2009-2010

סיור דרום

1-3 בדצמבר 2009
יד'-טז' כסלו תש"ע

מדריך אחראי: רונן ברזובסקי
תלמידים אחראים: אל"ם אבי לוי
נצ"ם אשר לוי
מר דני בנימין
סא"ל אפי מישוב

בלמ"ס

מפקדת המכללות 871
המכללה לביטחון לאומי
מזכירות מדריכים
טלפון: 03-7607335
פקס: 03-5487159
תאריך: 15 נובמבר 2009
כח חשון תש"ע

בלמ"ס

תלמידים

מפקד המכללות
מד"ר
מדריכים

הנדון: סיור בטל"ס דרום

1. כללי

- 1.1 בתאריך 1-3 דצמבר 2009 יתקיים סיור בטל"ס דרום של מחזור ל"ז.
- 1.2 היום הראשון ייערך בצפון הנגב ובחלקו המזרחי ויתמקד באוכלוסייה הבדווית, בפעילות מ"י ובהכרות עם עיירת פיתוח.
- 1.3 היום השני יתבצע בלב הנגב ובקו הגבול הדרומי ותתאפשר הכרות מקרוב עם תשתיות הנפט, תצפית עילית על ההתיישבות בנגב ומורכבות הטיפול לאורך גבול מצריים.
- 1.4 היום השלישי יערך בעוטף עזה ואשקלון ויעסוק במאפייני ההתיישבות, מבצע "עופרת יצוקה" ומפעל ההתפלה.
- 1.5. הסיור בראשות מפקד המכללות ובתאום מול גורמי הצבא המשטרה וההתיישבות.

2. מטרות

- 1.1 הכרות עם הגיזרה הדרומית על כלל מרכיביה: גיאוגרפיה, היסטוריה, דמוגרפיה וכלל מרכיבי הבטל"מ.
- 1.2 הכרות עם תשתיות ישראל באזור זה.
- 1.3 הכרות עם הפעילות היחודית של משטרת ישראל נוכח מאפייני האזור.
- 1.4 סוגיית הבדווים בדרום – מעבר לישובי קבע, השפעות על החברה הבדווית (מעמד המשפחה, נשים וכיו"ב), בעיית השתלטות על קרקעות, ודילמות הנובעות מהשפעת גורמים איסלאמיים מחד והחברה הישראלית מאידך.
- 1.5. ההתיישבות בדרום על מאפייניה – עירות פיתוח וישובי עוטף עזה.
- 1.6. הכרות עם קו הגבול הדרומי – סוגיית ההברחות, ציר ה-ח, ההערכות המצרית והערכות כוחות הביטחון.

- 1.7. מבצע "עופרת יצוקה" כמערכה משולבת – ממשק צה"ל עם ההתישבות, תכנון הלחימה וההערכות לאחריה.
- 1.8. סוגיית פליטי אפריקה כדילמה מוסרית חברתית.
- 1.9. התרשמות מפעילות מנהיגות אזורית.

3. השיטה

1. שלוש הרצאות הכנה - גלעד אלטמן בנושא אובדן אחיזת המדינה בשטחים, פרופ' זאב צחור בנושא פיתוח הנגב ואלוף פד"מ בנושא "עופרת יצוקה".
2. הכנת חומר רקע בנושא פיתוח הנגב, הכרות עם המגזר הבדווי, לקחי "עופרת יצוקה".
3. סיור הכולל פגישות עם מנהיגי ההתישבות, מפקדים מזרועות הבטחון באזור, מנהיגי האוכלוסיה הבדווית, התרשמות מתשתיות ישראל, סיור בקו הגבול הדרומי ומול רצ"ע וסיור מוסק להתרשמות.

4. לו"ז

יום ג' 1.12

- 06:30 – יציאה ממב"ל
- 08:00 – איסוף צומת בית קמה
- 08:15 – ארוחת בוקר - אוהל השלום
- 08:45 - פאנל מנהיגות אזורית באוהל השלום ברהט
- 10:45 – אנדרטאת הנגב – פגישה עם מר פיני בדש, ר' מועצת עומר
- 12:00 – פגישה עם ר' עיריית ירוחם – מר עמרם מצנע
- 13:00 – מפגש עם בני נוער במתנ"ס ירוחם
- 13:45 – ארוחת צהרים בקונסרבטוריום
- 14:30 – סקירת יועץ לענייני ערבים מ"י מחוז דרום
- 15:15 – סקירת מפקד יחידת הגבולות מ"י מחוז דרום
- 16:00 – נסיעה לצומת משאבים
- 16:30 – סקירה של ר' מועצת הר הנגב – שמוליק ריפמן
- 17:30 – מרחצאות נווה מדבר – ערב גיבוש

יום ד' 2.12

- 07:30 – יציאה ממשאבי שדה
- 08:00 – ארוחת בוקר במתקן תש"ן – "אפרת" רמת חובב
- 08:30 – סקירת מנכ"ל תש"ן וסיור במתקן אפרת
- 09:30 – סקירת ממ"ז דרום במתקן אפרת
- 11:00 – תדרוך לטיסה – ארנון סופר

- 11: 15 – המשך סיור במתקן אפרת
- 11: 30 - חבירה למסוקים במתקן "אפרת" וטיסה להר חריף
- 12: 30 – סקירת מח"ט 512 בהר חריף
- 13: 15 – ארוחת צהריים בהר חריף
- 14: 00 – נסיעה לאורך קו הגבול לניצנה
- 15: 30 – כלא קציעות : פגישה עם פליטים וכלואי חמאס.
- 17: 00 – נסיעה למתקן מאלא
- 18: 30 – נסיעה לאורחן צאלים
- 20: 00 – ארוחת ערב
- 21: 00 – ערב חניכים

יום ה' 3.12

- 06: 45 – ארוחת בוקר אורחן צאלים
- 07: 15 – נסיעה לחבל שלום
- 08: 00 – ביקור במכינת עוצם ופגישה עם הרב פרץ
- 10: 00 – נסיעה לאוגדת עזה
- 10: 30 – רעים : פאנל מאו"ג עזה וסגן מפקד מרחב דרום שב"כ – סקירה משותפת בנושא "עופרת יצוקה"
- 12: 30 – ארוחת צהרים באוגדה
- 13: 15 – סיור בחמ"ל אוגדת עזה
- 13: 30 – סיור בעוטף עזה
- 15: 00 – סיום משוער ונסיעה לבית קמה ולמב"ל

6. תקשורת

1. טלפונים סולולריים, לכל מטרה, לרבות לצורך פינוי, הזעקת תגבורת או חילוץ.
2. במהלך הסיור הרגלי ישמר כח אבטחה גזרתי קשר מבצעי נוסף עם מפקדת החטיבה.

7. לינה

1. 1.12 במשאבי שדה
2. 2.12 באורחן צאלים

8. רפואה

1. אחריות רפואית בהכנת הסיור ובמהלכו – אל"מ דר ארז בירנבוים.
2. ערכת רופא צמודה במהלך הסיור.
3. פינוי – ביה"ח סורוקה וברזילי ע"פ מיקום.

9. לבוש

1. צה"ל/משטרה – מדי ב'.
2. אזרחים – קוד מב"ל.
3. בערב – הופעה חופשית

4. יש להצטייד בלבוש חם.

10. אבטחה

1. האבטחה תתבצע ע"י תלמידי המכללה, באמצעות 5 תלמידים חמושים בנשק אוטומטי ומצויידים בשתי מחסניות כ"א. (במידת הצורך ניתן לחתום על נשק בנשקיית המכללות ביום היציאה לסיור או יום קודם לכן). תאום נושאי נשק באחריות חניך תורן.
2. מפקד הכוח יהיה סא"ל אסעד סובח.
3. שאר אנשי כוחות הביטחון ישאו נשק על פי הפקודות המחייבות.
4. **תדריך** יינתן עם העלייה לאוטובוס, על ידי מפקד צוות האבטחה, בהתאם לפקודות הצבא לאבטחת סיורים רכובים ורגליים.
5. תאום מול מ"י ופד"מ יבוצע על ידי מפקד כח האבטחה מבל.

11. לוגיסטיקה

1. תאום לינה – רס"ן אתי חגיגי.
2. תאום ארוחות – רנ"ג אלי מלכה, באופן הבא:

1.12 – בוקר – אוהל השלום
צהרים – קונסבטורים ירוחם
ערב – נווה מדבר

2.12 – בוקר – תש"ן רמת חובב (תואם מול מנכ"ל תש"ן)

צהרים – חטיבה 512
ערב – אורחן צאלים

3.12 – בוקר – אורחן צאלים

צהרים – אוגדת זה ברעים

3. כיבוד ומיים בדרך – רנ"ג אלי מלכה.

4. הזמנת אוטובוסים – רס"ן אתי חגיגי:

1.12 – 06:30 מבי"ל

2.12 – 07:30 משאבי שדה

3.12 – 07:15 צאלים

12. תשורות

מאו"ג עזה – יאיר ברקת
מח"ט 512 – אמיר אבולעפיה
מפקד מרחב דרום מ"י – אשר לוי
סר' מרחב דרום שב"כ – יורם רובין

מנכ"ל תש"ן – בודי
ר' מועצת הר הנגב – נעם נוימן
ר' מועצת עומר – שמוליק אונסקי
ר' עיריית ירוחם – צביקה פייראיון

י.ע.ע – ישראל טל
מפקד משטרת העיירות – גרי קורן
מפקד כלא קציעת – קטי
ראש עיריית רהט – בועז כווינה
מנהל מתקן ההתפלה – דני בנימין
ר' מועצת עוטף עזה – אמנון עין דר
מנהל אגף החינוך ירוחם – בני שיק

13. תלמיד תורן – יודא דרישות איסוף וכמות משתתפים יומיים טרם הסיור,
יודא נוכחות, יקבע נושאי נשק, יבצע חלוקת חניכים לחדרים במלון, יתאם
התייצבות תלמידים בנקודת הכינוס בה בחרו, יודא ספירת המשתתפים
ונוכחותם בשלבי הסיור השונים.

בברכה,

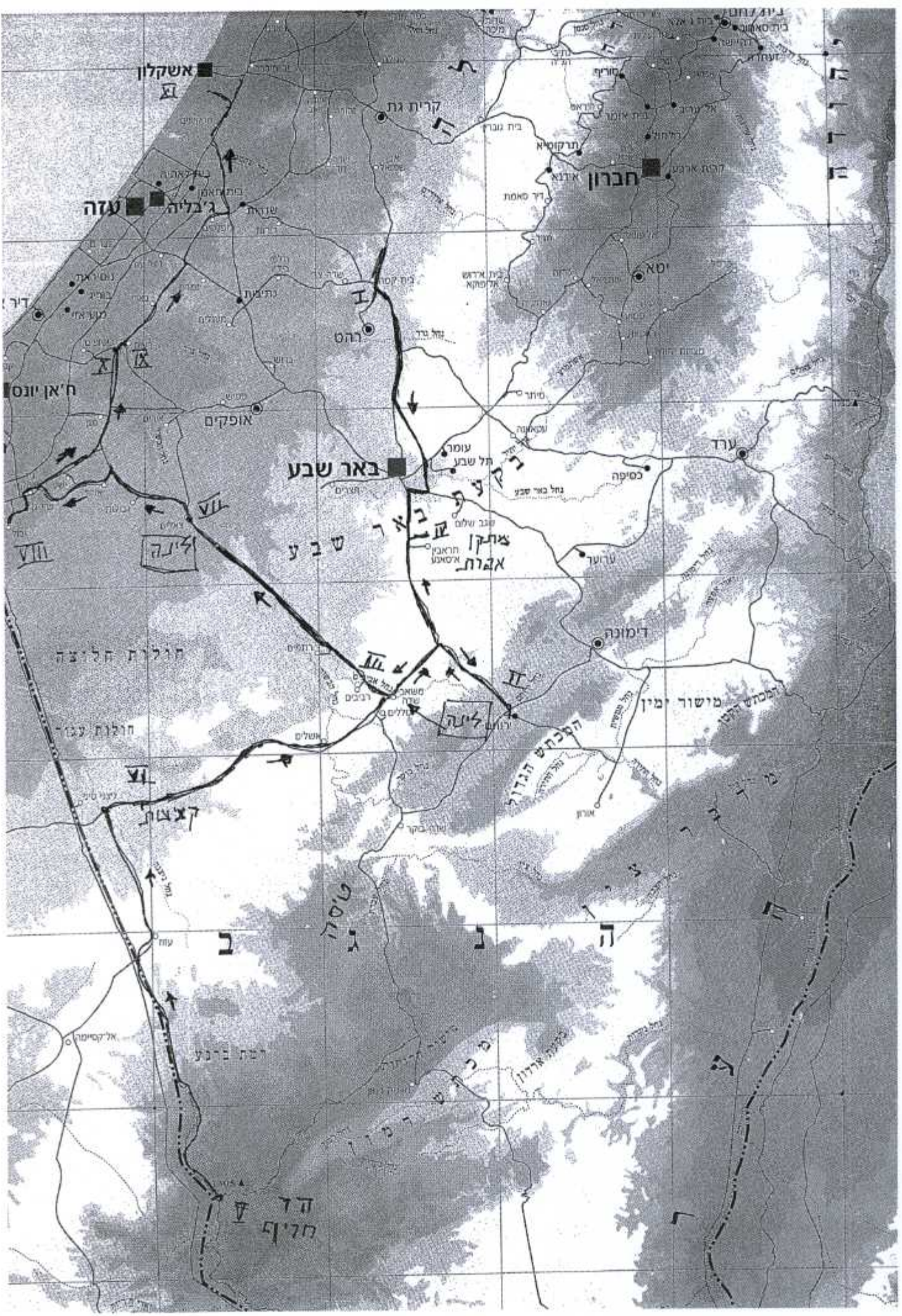
רון ברזובסקי

טלפונים חשובים

- רס"ן אתי חגג – קצינת ניהול מבי"ל – 057-8158523
- רני"ג אלי מלכה – 057-8154564
- סא"ל אפי מישוב אחראי יום ה' – 050-7591111
- אלי"מ אבי לוי – אחראי יום ד' – 057-8183860
- נצ"מ אשר לוי – אחראי יום ג' – 050-7239580
- ביה"ח סורוקה – 08-6400111
- ביה"ח ברזילי – 08-6745555, 08-6745777
- מאו"ג עזה – 0709551 (מטכ"לי)
- י.ע.ע משטרת ישראל – 050-7449451
- נווה מדבר – 08-6579666
- אורחן צאלים – 08-9989268
- מלון משאבי שדה – 08-6565134
- הרב רפי פרץ – 052-6071311
- ר' מועצת הר הנגב, שמוליק רייפמן – מועצה אזורית רמת הנגב 08-6564111
- רופא הכח – ארז בירנבוים – 057-8189202
- מבצעים פד"מ – 07022977 (מטכ"לי)
- מבצעים אוג' עזה – 07025611 (מטכ"לי)
- מבצעים אוג' 80 – 07942227 (מטכ"לי)
- מפקד כוח האבטחה – אסעד סובח – 057-8158581
- חניך תורן – איתי וירוב – 057-8124624
- רונן ברזובסקי – 050-5963707

נספח אבטחה:

1. המטרה: ביצוע סיור דרום של חניכי מב"ל ללא פגיעות בנפש או רכוש ע"י גורמים עוינים.
2. כוחות האבטחה ע"פ מתווה הסיור:
 - א. יום ג' על בסיס חמישה חניכי מב"ל חמושים.
 - ב. יום ד' בשלב הראשון על בסיס חניכי מב"ל, בהמשך הסיור יהיה בנוסף לחטמ"ר 512 ושוטרי כלא קציעות.
 - ג. יום ה' על בסיס חניכי מב"ל וכוחות הבט"ש בגזרת עזה.
 - ד. שאר הסיור יתבסס על בסיס על חניכי מב"ל.
3. דרכי התקשורת בשטח יהיו על בסיס מכשירים ניידים.
4. מקרים ותגובות:
 - א. ירי על האוטובס בנסיעה:
 - 1) המשך נסיעה עד היציאה מאזור הסכנה.
 - 2) טיפול ופתרון טקטי בשטח ע"י מפקד כוח האבטחה של מב"ל.
 - 3) אזעקת כוחות מנמר"ים.
 - ב. ירי לעבר החניכים או ניסיון פגיעה אחר (דריסה, דקירה וכו')
 - 1) ניטרול הסכנה בכל האמצעים העומדים לרשות החניכים עד כדי ירי.
 - 2) אזעקת כוחות מנמר"ים למרדף, הסימות והמשך טיפול באירוע.
 - 3) וידוא הימצאות כלל החניכים בגמר הטיפול באירוע.
 - 4) טיפול בפצועים ע"י הרופא/ כוח רפואי אחר זמן.
 - ג. זיהוי חפץ חשוד:
 - 1) הרחקת החניכים מאזור הסכנה.
 - 2) אזעקת כוחות משטרה וצבא המוסמכים לטיפול בחפצים חשודים.
 - 3) הרחקת סקרנים מלהגיע לרדיוס הסכנה.
 - ד. ביצוע מרדף אחר חשודים:
 - 1) כלל יבוצע המרדף בזוגות לכל הפחות.
 - 2) המרדף יבוצע עד לכידת החשוד או עד מספר מאות מטרים ובהתאם להתהוות האיום.
 - 3) עירוב מהר ככל האפשר כוחות צבא ומשטרה מנמר"ים.
 - 4) שאר הקבוצה תישאר מאובטחת במקום מוגדר.

אשקלון

עזה

ח'אן יונס

באר שבע

חברון

ג'תיקו אגרות

זינה

קצצות

הד חגית

דיר

רהט

יסא

ערד

כסופה

דימונה

מישור ימין

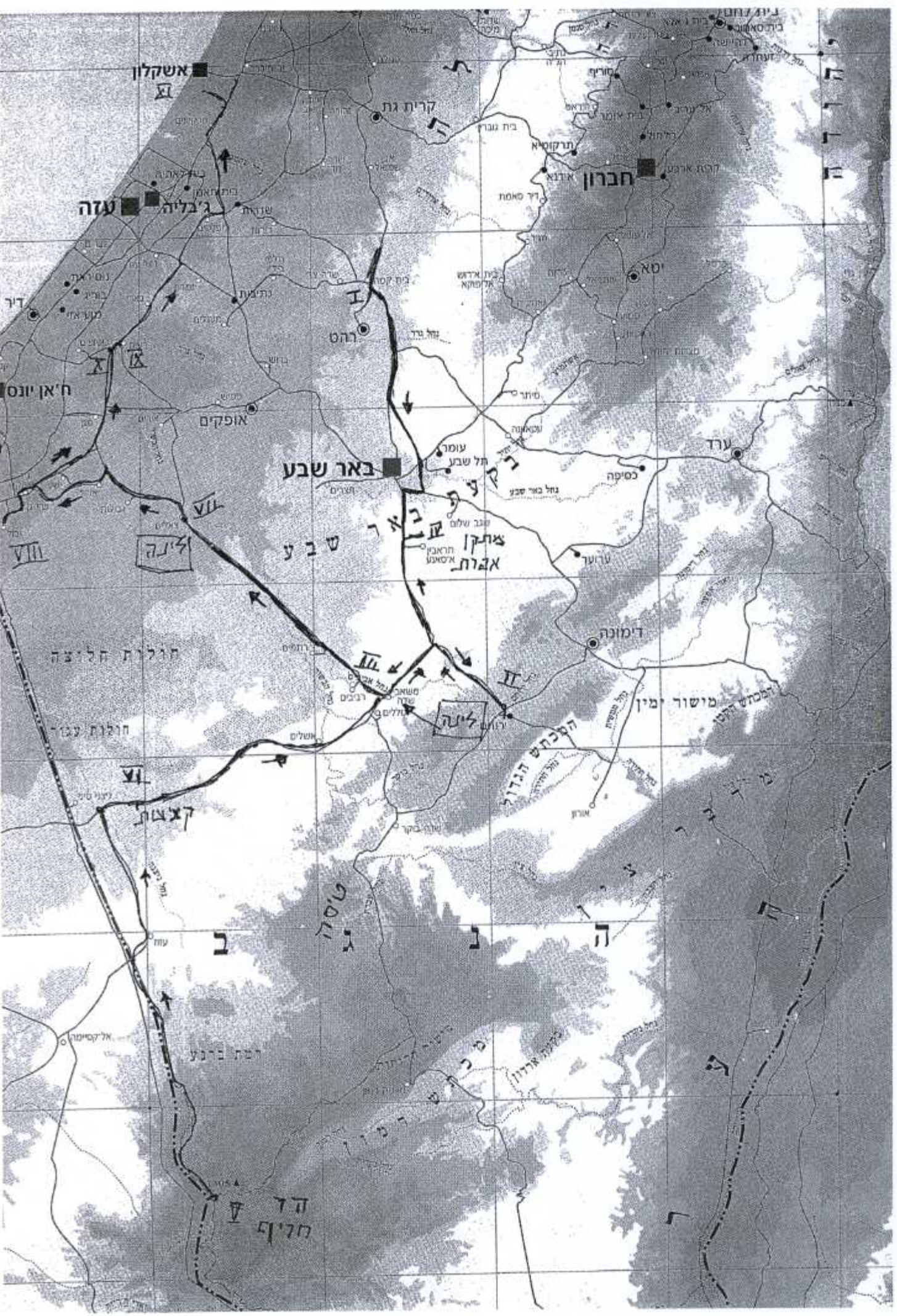
המכתש הגדול

טסה

רמת ברנע

מכתש

מכתש ארזון

מדינת ישראל

11.12.08

הוועדה להצעת מדיניות להסדרת התיישבות הבדואים בנגב

תמצית דו"ח

א. כללי:

הוועדה הציבורית להסדרת התיישבות הבדואים בנגב, בראשותו של השופט העליון (בדימוס) ומבקר המדינה לשעבר אליעזר גולדברג, הגישה היום, 11.12.2008 את הדו"ח לשר הבינוי והשיכון זאב בויס. המסקנות יוגשו להחלטת הממשלה.

ב. רקע:

- על הקמת הוועדה החליטה הממשלה במקביל להחלטה על הקמת רשות ביצועית להסדרת ההתיישבות הבדואית בנגב.
- הממשלה בחרה כמנכ"ל הרשות החדשה את ניצב (בדימוס) יהודה בכר.
- מטרתה המרכזית של הרשות היא להסדיר את ההתיישבות הבדואית בפרק זמן של חמש שנים, וזאת לאור המסקנות שגיבשה וועדת גולדברג.

ג. מנדט הוועדה:

- הוועדה התבקשה לגבש הצעות לתיקוני חקיקה בנושאים כגובה הפיצויים, הסדרים להקצאת קרקע חלופית, אכיפה, ולוח זמנים לביצוע ההסדרים מול האוכלוסייה הבדואית בנגב.

ד. חברי הוועדה:

- פייסל אלהוזייל, עו"ד יורם בר סלע, בלהה גבעון, אחמד אלאסד, יוסי ישי, דודו כהן ושרון גמבוש.

ה. עבודת הוועדה:

- החל מחודש ינואר 2008 שמעה הוועדה את עמדתה של האוכלוסייה הבדואית בנגב, את עמדותיהם של משרדי הממשלה השונים עמדות של חברי כנסת מסיעות שונות, וכן עמדות של אנשי אקדמיה.
- לפני הוועדה שדיוניה היו פתוחים לציבור, הופיעו 120 אישי ציבור, נציגי הכפרים הבלתי-מוכרים בנגב, עמותות וארגונים חברתיים, נציגי ממשלה, חוקרים ומומחים מקרב האקדמיה.
- הוועדה קיימה למעלה מ-20 ישיבות פומביות, וכן ערכה מספר סיורים בשטח שהקיפו את תחום ההתפרשות של האוכלוסייה הבדואית בנגב.

1. מסקנות והמלצות עיקריות של הוועדה:

- הוועדה קובעת כי יש להוביל לפתרון הוגן ובר-ביצוע של המאבק על הקרקע והמחלוקת על ההתיישבות.
- על הפיתרון היא אומרת בין היתר: "פתרון שיהיה בו לחדש את אמונם של הבדווים במדינה ובכוונותיה. שכן, שילובם של הבדווים בחברה הישראלית הוא אתגר שעל המדינה להציב לפניו, ויעד שעל הבדווים לשאוף אליו".
- "אין כל הצדקה לכך כי התייחסות המדינה לתושבים הבדווים ביישובים אלה תהיה שונה מן ההתייחסות לשאר אזרחי המדינה".
- לדעת הוועדה, המדיניות המוצעת בדו"ח, מהווה "פשרה הוגנת שאינה כופה את הפשרה, וכל אחד מתובעי הבעלות יהיה רשאי לבחור כי תביעתו תתברר במסלול המשפטי הקיים, אם לדעתו יש בידו להוכיח בעלות על הקרקע הנתבעת".
- הוועדה מציעה ליצור בחוק מסלול תכנוני קצר ביותר, המוגבל הן בזמן והן במרחב הגיאוגרפי, שיאפשר יישום המלצותיה של הוועדה, בלוח זמנים קצר ביותר.
- הוועדה מציעה להקים מוסד תכנון חדש, ליד הוועדה המחוזית דרום, שייוחד לנושא התיישבות הבדווים בנגב, ויקרא ות"ב (ועדה להסדרת התיישבות הבדווים בנגב).
- הוועדה מציעה להכיר בחלק מהכפרים הבלתי מוכרים שבהם מתגוררים 62,487 נפש – "מה שימנע את הנצחת המצב הבלתי נסבל השורר בהם כיום, ולשלב ככל האפשר יישובים אלה במערך היישובי הקיים".
- באשר לבנייה הבלתי חוקית בנגב, מציינת הוועדה כי כיום מצויים בנגב כ-50 אלף מבנים בלתי חוקיים, ובכל שנה נוספים בין 1500 ל-2000 מבנים בלתי חוקיים.
- הוועדה מציעה להגדיר את המבנים הבלתי חוקיים הנמצאים בתחום תכנית תקפה, שאינם מוגנים ביישום התוכנית או בתשתיות- כמבנים "אפורים", הגדרה שתכשיר אותם, ותאפשר לחברם בצורה חוקית לתשתיות.
- המלצת הוועדה באשר לרשות להסדרת ההתיישבות בנגב היא כי הרשות תהיה תאגיד ציבורי העומד ברשות עצמו ללא שותפות עם גורמים ממשלתיים אחרים.
- הוועדה מזהירה ש"הזמן הולך ואוזל, ודחייה נוספת במציאת הסדר להתיישבות הבדווים בנגב עלולה להיות בכייה לדורות".
- לדעת הוועדה, במדיניות המוצעת בדו"ח קיימת נקודת מפגש הוגנת בין עמדת המדינה ועמדת הבדווים. "על המדינה לשים לה יעד לממש את המדיניות המוצעת תוך 5-7 שנים, כשראשי המגזר הבדווי, נכבדיו ומנהגיו מטים אף הם שכם לקידומה", קובעת הוועדה.
- לדעת הוועדה, יש להעניק תמריצים למשרתים בצה"ל ובכוחות הביטחון, כדי להגביר את המוטיבציה לשרת, כפי שהייתה בעבר, ולהמחיש הן מצד המדינה והן מצד הבדווים את שותפות הגורל.
- לדעת הוועדה, "אין עוד מקום לעצימת עיניים בכל הנוגע לאכיפת החוק. האכיפה חייבת להיעשות בנחישות ובנמרצות, כדי להעביר מסר ברור כי הנגב אינו חצר אחורית של המדינה, וכי חוקיה אינם בגדר המלצה בלבד".

- הוועדה מסיימת את מסקנותיה בדברי דוד בן-גוריון על הנגב שהוא "אזור התורפה המסוכן של המדינה ותוחלתה הגדולה". דו"ח זה בא להתמודד עם המסוכנות ולהגדיל את התוחלת" נאמר בדברי הסיכום של הוועדה.
- הדו"ח שהוגש לשד הבינוי והשיכון ולממשלת ישראל כולל נתונים מפורטים על גובה הפיצויים שיידרשו, במסגרת הסדרים להקצאת קרקע חלופית, אכיפה, ולוחות זמנים לביצוע מסקנות הוועדה.

2. נספחים

א. נתונים המופיעים בדו"ח הוועדה

1. אוכלוסייה:

- לפי נתוני משרד הפנים מנתה אוכלוסיית הבדווים בנגב ביום 30.11.2007, 172,169 נפש. המשמעות: הכפלת האוכלוסייה כל 13 שנה.
- לפי מגמה זו, תמנה האוכלוסייה הבדואית בנגב בשנת 2020 כ- 360,000 נפש.

2. הבנייה הבלתי חוקית:

- בשנת 1945 היו בדרום 290 מבנים בלתי חוקיים (מתוכם 236 אהלים).
- בשנת 1956 עמד מספרם על 955. כיום עומד מספר המבנים הבלתי חוקיים על כ- 50,000.
- בכל שנה נוספים בין 1500-2000 מבנים בלתי חוקיים.

ב. יו"ר הוועדה, השופט העליון בדימוס - אליעזר גולדברג

- יליד ירושלים, שופט בית המשפט העליון בשנים 1984-1998, ומבקר המדינה בשנים 1998-2005.
- בשנים 1964-1965 כיהן כשופט תעבורה. בשנים 1965-1974 כיהן כשופט שלום בירושלים. ב 1974 - שופט בית המשפט המחוזי בירושלים, ובמאי 1982 התמנה לסגן נשיא בית המשפט.
- מאפריל 1984 שימש כשופט בית המשפט העליון במינוי קבע.
- השופט בדימוס גולדברג שימש כיו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-12, יו"ר הוועדה לסדר הדין הפלילי, חבר בוועדת שמגר לחקירת אירוע הטבח במערת המכפלה, חבר בוועדה לעניין הרשעה על סמך הודאה בלבד והעילות למשפט חוזר, ויו"ר הוועדה לבחינת דרכי ההבניה של שיקול הדעת השיפוטי בגזירת הדין.
- במאי 1998 בחרה הכנסת בשופט אליעזר גולדברג לכהונת מבקר המדינה ונציב תלונות הציבור. בתפקיד זה שימש במשך שבע שנים עד שנת 2005.
- בשנת 2006 קיבל השופט בדימוס גולדברג אות הוקרה מטעם התנועה לאיכות השלטון על פועלו בתחום המשפט.

המועצה הציונית בישראל

**האם איבדה ישראל את
הנגב הצפוני?**

מאת: פרופ' ארנון סופר

www.zionist.org.il

פברואר 2009

בעקבות ועדת גולדברג – האם איבדה ישראל את הנגב הצפוני?

ארנון סופר, קתדרת חייקין לגיאואסטרטגיה

רקע

בשנת 1949 מנו הבדווים בדרום הארץ כ-13,000 נפשות. בערב מלחמת השחרור מספרם נאמד בכ-60,000 נפשות ורובם התפזרו בתום המלחמה לדרום הר חברון, לסיני או לדרום ירדן.

בשנים הראשונות להקמת המדינה, קברניטיה היו טרודים בביטחון, בענייני קיבוץ גלויות ובבניית כלים למדינה חדשה. לא היה אז זמן לחשוב או להתייחס לקבוצה זניחה של נודדים במרחבי הנגב שממילא רוכזו באזור שנקרא אזור הסייג (מפה 1).

הסתפקו בפחות מארבע, והם מביאים לעולם כדי 10-20-40-100 ילדים, ויש מקרים ספורים גם של משפחות שבהן לגבר אחד כ-150 ילדים.

באמצע שנות ה-60 התחילו השלטונות לתת דעתם לאתגר הבדווי והוחל בניסיון ליישבם ביישובי קבע מתוכננים. טיפשות, זלזול ואדישות הולידו יישובים שאינם מתאימים לחברת נוודים במעבר, ולאחר שכבר הוקמו היישובים, שכחו השלטונות לקדם אותם וללוות אותם כמתבקש. בינתיים, פזורות הבדווים הלכו וגדלו וגם התפשטו בכל מרחבי הנגב הצפוני, בצאתם מתחומי אזור הסייג. ככל שמאמץ ריכוז הבדווים ביישובי הקבע גדל, כך רבתה האוכלוסייה בפזורות עקב ריבוי הגבוה, (ב-2009 נאמד מספר תושבי הפזורה ב-60,000-80,000 נפשות לפי גרסאות שונות לעומת כ-120,000 ביישובי הקבע).

נכון לשנת 2008 בנו הבדווים בדרום כ-50,000 מבנים לא חוקיים, ובכל שנה הם מוסיפים כדי 1,500-2,000 מבנים חדשים (דוח גולדברג, 2008).

נציין, כי המגורים בפזורות הם הרי אסון, שכן לתושבים אין מערך דרכים מסודר ואף לא תשתיות של מים, חשמל, בריאות וחינוך. בעצם, זו חברה שאינה מוכרת לשום דבר ועניין בעוד שיעור הילדים בקרבה שובר שיאי עולם. אם בקרב היהודים שיעור הילדים עד גיל 18 מתקרב ל-30%, ואצל ערביי ישראל הצפוניים כדי 40%, הרי בקרב הבדווים הוא מגיע ל-62%! ילדים אלה גדלים כילדי הפקר, מוזנחים, ללא חינוך מסודר, והם מרירים ומוכנים לנקמה, אלימים, וכל מה שמלווה נוער שוליים. מכאן גם ממדי האלימות שאין כמותם בשום מרחב אחר בישראל, ולכך תוצאות קטלניות לאוכלוסיית הבדווים עצמה ולכל הסובבים אותה בכל מרחבי הנגב הצפוני, הדרומי והשפלה (ביסטרוב, סופר, 2007; צאצאשווילי, 2003).

אסור אפוא להתרשם רק מגודל האוכלוסייה הבדווית בדרום במונחים סטטיסטיים, אלא יש להתייחס למציאות בדרום כאל טרגדיה אנושית, ובד בבד כאל תחילתו של איום אסטרטגי על ישראל שהרי היקפי התפשטותם של בדווי הדרום הם תופעה שאיננה קבילה בשום מדינה, ובוודאי לא במדינה קטנה וצפופה כישראל, מה גם שכחצי משטחיה מוקדשים לביטחון וכל קילומטר הוא קריטי לצרכיה ולעתידה.

כיצד מנסה הממסד להתמודד עם האתגר הבדווי?

כפי שציינו, באמצע שנות ה-60 החל הממסד להפנים כי לפניו אתגר המחייב פתרונות ומהר. אבל במדינת ישראל, עם ממשלותיה המתחלפות בתדירות גבוהה, שיטת העבודה היא כדלקמן: מוקמת ועדה לטיפול בנושא, כעבור כמה חודשים היא מגישה

המלצה לממשלה, אך זו בינתיים מתפטרת, או השר הנוגע לדבר מתחלף, בא שר חדש שהוא תמיד חכם מקודמו ומציע להקים ועדה חדשה מטעמו, ויש לכך יתרון חשוב נוסף: כל עוד ועדה חדשה עוסקת בנושא, אין הוא צריך לבצע דבר והוא מתפנה לעניינים אחרים. על פי מסקנות דוח גולדברג (להלן) הוקמו במהלך השנים עשרות ועדות לטפל בעניינים של הבדווים, ונעשה מעט, וגם זה טלאי על טלאי, ופתרון מניח את הדעת טרם נמצא. נעיר בצער כי המציאות העגומה של אין משילות בישראל איננה נוגעת רק לעניין הבדווים, אלא לכל דבר ועניין – תחבורה, מים, חשמל, חינוך, אכיפת החוק, בתי המשפט, פיזור האוכלוסייה, תכנון לאומי ותחומי חיים אחרים.

הוועדה האחרונה, שהתמנתה ב-23.12.07, הפיחה תקוות רבות בקרב כל הנוגעים בדבר והחרדים לעתידה של ישראל (ובהם כותב שורות אלו, המוטרד מן ההיבט הביטחוני-תכנוני-חברתי, ואחרים המוטרדים מן ההיבטים החברתיים-מוסריים-הומניים). כבר בשלב זה אטען שאינני חושב שגופי NGO רבים המתערבים בנעשה בנגב רוצים באמת בטובת הבדווים. מה שמניע אותם הוא טובת עצמם והארגון שהם מייצגים. קשה לי להאמין שארגון המציע להכיר בכל הפזורות מתכוון באמת להיטב עמן, בודעו שלעולם שום ממשל לא יוכל לקדם עשרות רבות של פזורות ולהצדיקן קדימה למאה ה-21. אלה ארגונים שרבים מן הפעילים בהם נאיבים אך מנהיגיהם המדברים במתק שפתיים מעוררים אי-אמון, ועשייתם מביאה בסופו של דבר לאסונות, וקודם כל על הבדווים עצמם. ארגונים אלה רוצים להפוך את פזורות הבדווים למעין שמורות אינדיאנים ולמנוע את קידומם (יפתחאל 31.5.08, שם הוא מביא רשימה של ארגונים כאלה; לא על המפה, 2008; שולי הרטמן 18.12.03).

בינואר 2008 התחילה הוועדה הנ"ל לפעול מטעם שר השיכון, ובראשה עומד השופט בדימוס של בית המשפט העליון, שגם היה מבקר המדינה, אליעזר גולדברג (להלן ועדת גולדברג). הצטרפו אליו שבעה חברים: שני נציגי ציבור, שני נציגי ציבור מקרב הבדווים ושלושה נציגי הממשלה (שיכון, אוצר, משרד ראש הממשלה).

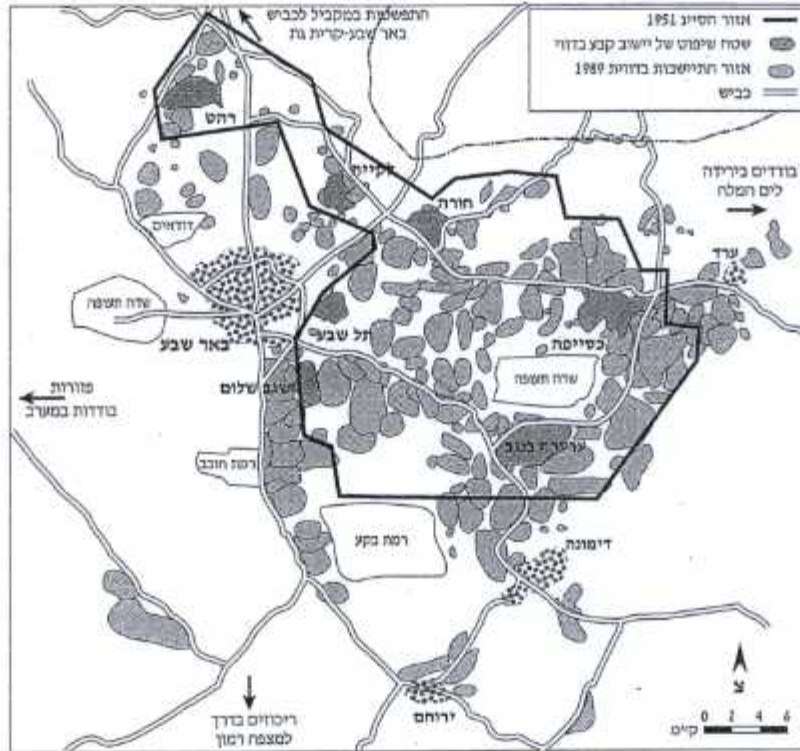
ביום 11.12.08, אחרי שנה של עבודה, פורסמו מסקנות ועדת גולדברג. כדי לבחון את מסקנותיה של ועדה אחרונה וחשובה זו מן הראוי שנציג את התפתחות יישובי הקבע בנגב הדרומי עד ל-11.12.08. רק אז נוכל לבחון את המסקנות ואת המשתמע מהן.

במפה 1 הצגנו פריסת הבדווים פחות או יותר נכונה לשנת 1960, תקופה שבה עדיין אין שום יישוב קבע אלא רק פזורות.

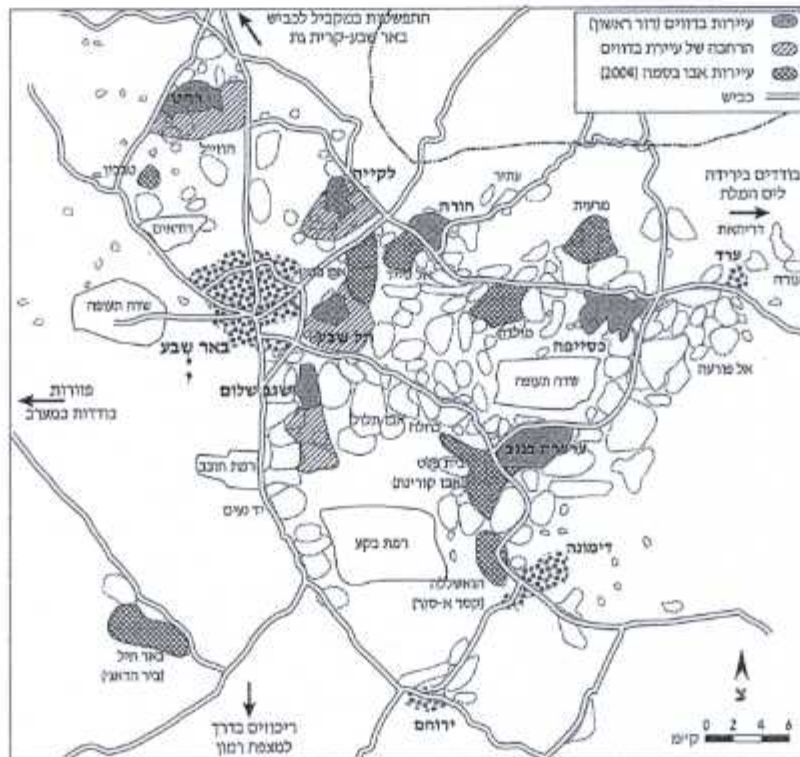
במפה 2 הראינו את פריסת הבדווים בדרום לאחר שכבר הוקמו שבעה יישובי קבע. הראשון היה תל שבע ואחר כך הוקמו שגב שלום, לקייה, והגדול מכולם – רהט. בעקבות הסכם השלום עם מצרים והצורך בהעברת שדות התעופה מסיני לישראל פונו תושבים מאזור שדה תעופה נבטים והועברו ליישובים ערערה וכסיפה. בשנת 1989 הוקם היישוב האחרון בסדרה זו, חורה (בסה"כ שבעה יישובים).. באותה השנה התגוררו ביישובי הקבע 40,376 נפשות ובפזורות 46,000 נפשות. האחרונים, למרות הקמת יישובי הקבע, סירבו להתפנות אליהם והאוכלוסייה בפזורות הלכה וגדלה במהירות.

ב-28.12.03 החליטה הממשלה על הקמת מועצה אזורית חדשה, אבו בסמה, שבה אמורים היו לקום חמישה יישובים שכבר היו להם תוכניות מתאר מקומיות ובתוכנית היו עוד שני יישובים שיצטרפו למועצה מאוחר יותר (אום בטין ומולדה) (מפה 3). שש שנים חלפו מאז. במועצה החדשה נבנו בתי ספר, נכללו כבישים, פה ושם רואים אורות בחשיכה, אך גידול האוכלוסייה המהיר בפזורות נמשך ונדמה שאין פתרון לנעשה בדרום.

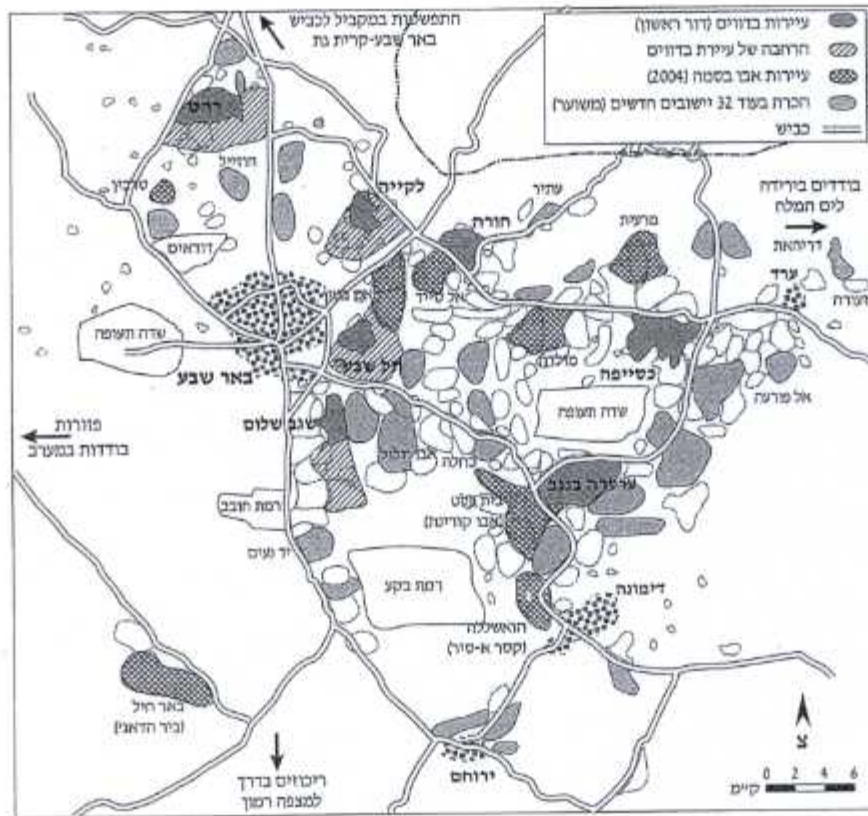
גופי תכנון שונים (מהם גופים שדעתי עליהם ידועה) הקימו קולות זעקה באמצעות התקשורת ותוך הצגה מעוותת של המציאות בדרישה להכיר בכל הפזורות כיישובי קבע. מדובר על פי הצעתם ב-46 יישובים, ואם נפחית את ה-14 הנ"ל ואשר כבר הוכרו, – הרי התוספת היא של 32 יישובים חדשים (דוח גולדברג, נספח 5) (מפה 4). זהו הזמן שוועדת גולדברג נכנסה לתמונה.

מפה 2: פריסת הבדווים בנגב 1989

מפה 3: פריסת הבדווים בנגב 2006

מפה 4: פריסת הבדווים בנגב על פי נספח 5 בדו"ח ועדת גודלברג 2008 (הכרה ב-46 פזורות, מיקום משוער)

מהן המלצותיה של הוועדה?

בסעיף 108 (עמ' 32 בדוח) נאמר:

"הכרה בכפרים הבלתי מוכרים בסייגים שיפורטו היא שתמנע הנצחת המצב הבלתי נסבל. יש לשלב יישובים אלה במערך היישובים הקיים".

אני למד מהנכתב כי הוועדה מציעה בעצם להכיר בכל הפזורות הקיימות, כדי למנוע

אי-הבנה באשר לכוונות הוועדה, נתקדם לסעיף הבא בדוח, סעיף 109, שבו נאמר:

"יש לאמץ הגדרה יישובית חדשה עבור הכפרים הבלתי מוכרים, אשר יקבע כי הם יוכרו בעתיד... בדרך זו ייווצרו אשכולות, יישובים... בתקופת הביניים יסופקו להתיישבות במעבר שירותים כמו ליישוב מוכר".

ברור לכל בר דעת שאם יסופקו השירותים ליישובים לא מוכרים, בעצם מכירים השלטונות כי זהו בית או יישוב שלא יודח ממקומו לעולם. השימוש במונחים השאלים

מתמ"א 35 מטרידים אותי לא פחות, שכן לדעתי הם נועדו לערפל, לעמעם ולטשטש את המציאות ובכך להסתתר מאחורי אי-עשייה או השלמה עם מציאות כאובה, שכן המושגים "אשכולות", "יישובים במעבר", "יישוב פרברי", "יישוב פרברי-כפרי" אינם ברורים.

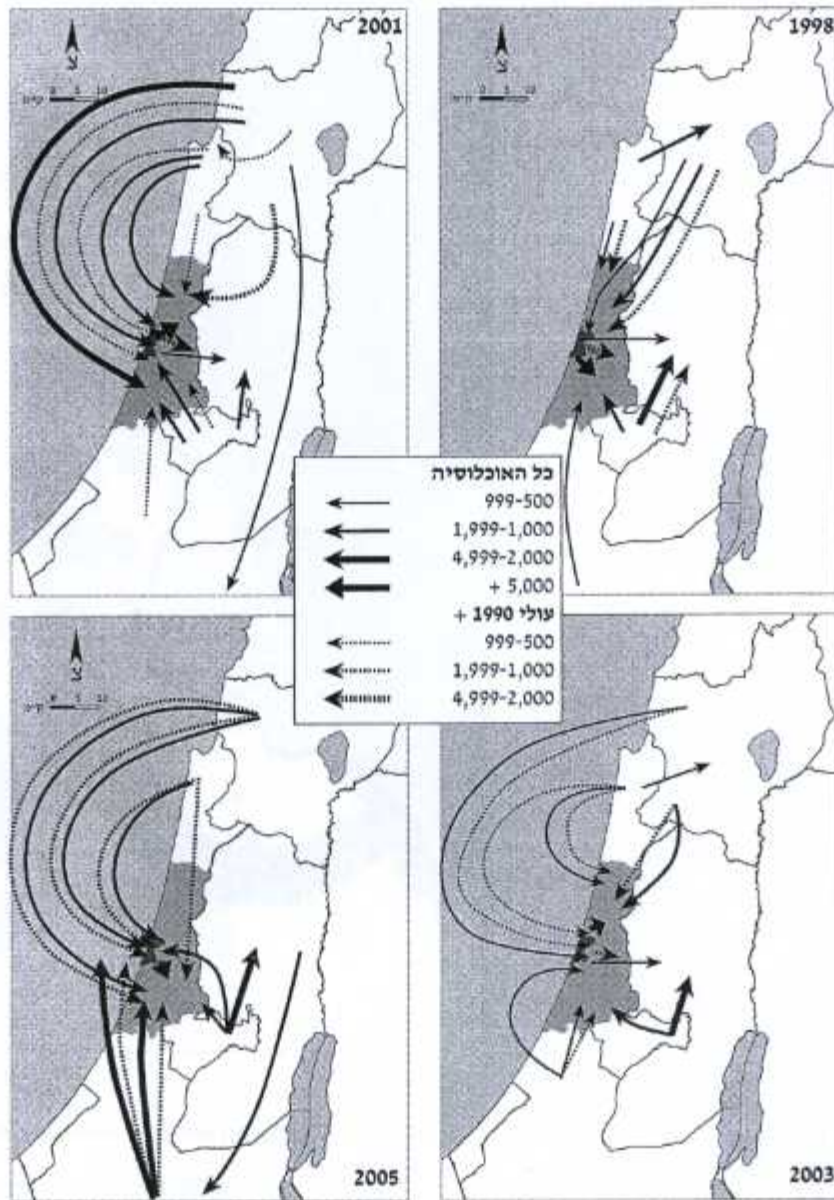
ומה באשר למציאות קיומם של 50,000 בתים לא חוקיים? על כך הוועדה ממליצה בזה הלשון: "נגדיר את אלה בתחום התכנית כ'אפורים'... ותכשיר אותם ותאפשר חיבורם החוקי לתשתיות כפי שהערנו למעלה, הוועדה מלבינה באופן גורף את העבירות על החוק ומנציחה את המציאות בדרום. האם שקלה הוועדה מה משמעות הכרה גורפת זו לגבי יתר עבירות הבניה בכל רחבי הארץ? מדוע שלא יזעקו מתנחלי יש"ע לגבי מאות המאחזים הלא חוקיים שלהם?

ובאשר למציאות בשטח, האם ימצאו התקציבים לחבר 50,000 בתים (נכון לינואר 2009) לתשתיות הכרחיות של מים, חשמל, דרכים, ביוב? כמה שנים יידרשו לשם כך בפריסה כה נרחבת? נניח שבמדינת ה"אין משילות" זה יארך כעשור, עשור וחצי, הרי עד אז כבר תוכפל אוכלוסיית הבדווים בדרום ונדבר אז על 100,000 בתים לא חוקיים... שיאושרו בדיעבד.

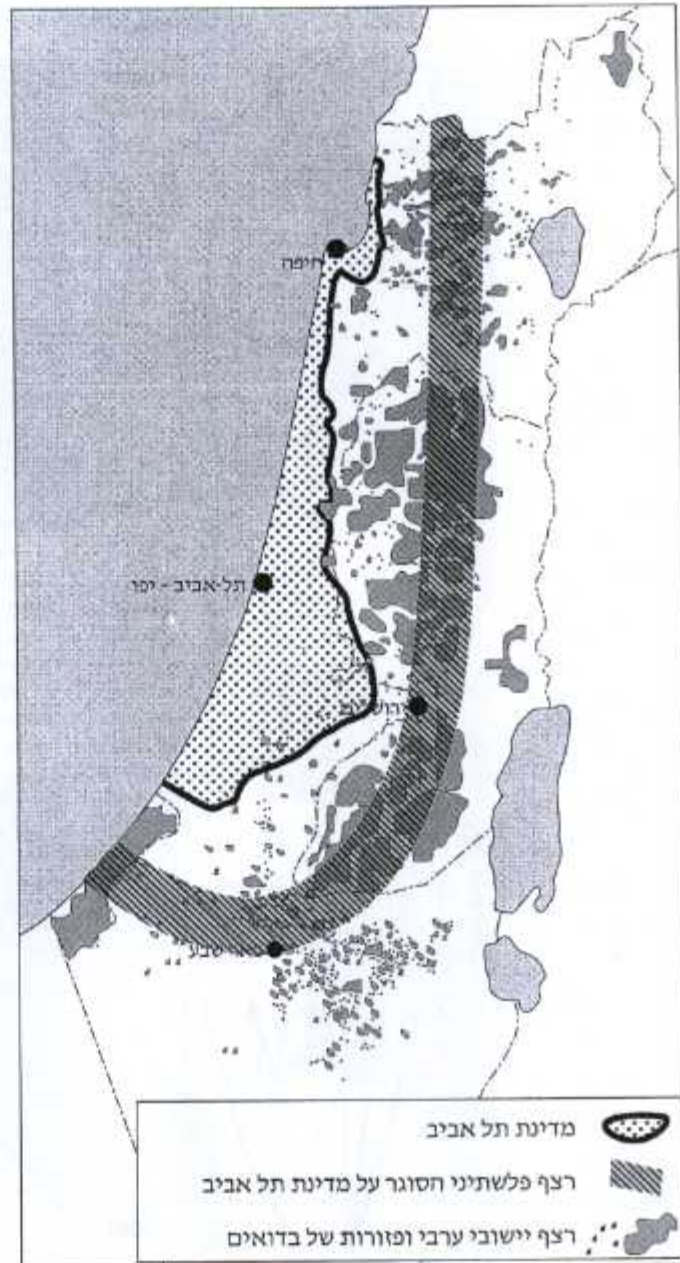
השופט גולדברג מודע לבעיה זו וקובע "כי על המדינה לממש את המדיניות המוצעת ב-5-7 שנים כשראשי המגזר הבדווי, נכבדיו ומנהיגים מטים אף הם שכס". לאור הערותינו, ברור שזה לא יתממש ב-5-7 שנים. ברור לא פחות במציאות ועל פי תגובות הבדווים מיד לאחר פירסום מסקנות הוועדה, שהבדווים לא ייתנו כתף לכך ולכן יש לשקול אם המלצות הוועדה ישימות.

השופט גולדברג, בתפיסתו המערבית, מוסרית, עניינית קובע (סעיף 145, עמ' 40) – "על הבדווים להפנים כי הזמן דוחק".

אין הוא מכיר את הבדווים, אין הוא מודע לכך שאין להם שעון, שהזמן אינו דוחק, אדרבה, הם המתינו 60 שנה ומקבלים את כל מה שרצו (לא דנו במסמך זה בסוגיית הקרקע ורק נציין כי גם דוח גולדברג קובע שאין להם שום בעלות וזכויות על קרקעות הנגב, אך עם זאת הדוח מציע שהמדינה תשלם להם פיצויים שאינם מגיעים להם (הערות אלו מקובלות על כותב שורות אלו לחלוטין, ולכן אין צורך לדון בעניין במסמך זה). הם ימתינו עוד 30 שנה וכל הנגב הצפוני ויותר ממנו יהיה בידיהם, לכן אין זמנם דוחק, יאמר השופט, אבל מה יהיה על ילדיהם ונשותיהם האומללים? צר לי לקבוע כי במזרח התיכון בכלל, ובקרב הפלשתינים בפרט, לא ראיתי דאגה יתרה לילדים ולנשים, לא בעזה, לא ביו"ש, לא במחנות הפליטים בשישים השנים האחרונות, לא

מפה 6: מגמות הגירה פנימית בישראל בשנים נבחרות

מפה 7: פריסת האוכלוסייה הערבית בארץ ישראל מול מדינת תל אביב

נוסיף כי בינתיים (נכון ל-2009) מתכוון צה"ל להמשיך בתוכניתו החשובה להעביר את בסיסיו דרומה. האם קצינים ונגדים על משפחותיהם יסכימו לרדת לנגב במציאות הגאוגרפית והחברתית-פוליטית שהצגנו? בעיקר יש לשאול אם אין זה יותר מדי יומרני לבקש מאוכלוסיית ההיי-טק של צה"ל, היושבת ברוכה באזור תל-אביב, לרדת לדרום על משפחותיהם!

אלו ואחרות הן שאלות רטוריות – התשובה עליהן ברורה וגורלית! אם נקבל את המלצות ועדת גולדברג ונכיר בכל הפזורות או אפילו במרביתן, ישראל היהודית-ציונית ודמוקרטית תלך ותאבד את הנגב הצפוני. ישראל תלך ותתכנס לתוככי "מדינת תל אביב", והנגב על מתקניו האסטרטגיים יהיה אזור מופקר.

מה צריך וגם אפשר לעשות כדי למנוע תחזית כה פסימית כמו שתוארה במאמר? להלן אציג את הצעתי כפי שהוגשה לוועדת גולדברג ב-27.1.08. בהצעה דנתי רק בהיבטים המרחביים של הסוגיה, אך מובן מאליו שבפתרון הפיזי אין משום פתרון מספק לנושא, ושבמקביל להתיישבות הפיזית יש לתת מענים תשתיתיים, חינוכיים, בריאותיים ובעיקר כלכליים על מנת להביא ליישוב הבדווי בדרום רווחה כיאה ליישוב בחברה מערבית במאה ה-21.

הצעה זו דומה בקוויה הכלליים להצעת חברים במועצה לביטחון לאומי (מל"ל), כפי שהוצגה בפומבי בינואר 2006 וכפי שהתגבשה במל"ל זמן רב קודם לכן. העברתי לא פעם למל"ל חומרים משלי וגם נכחתי בישיבות ובפגישות עם האחראים לנושא (פראוור, סרפוס, 2006).

על פי ההצעה, יש להרחיב ולפתח במהירות רבה את 14 היישובים שכבר הוכרו, ולהוסיף לרשימה עוד 5–6 יישובים חדשים לפי העניין, כדי שיקלטו את 55,000 תושבי הפזורות שנותרו שם (נכון ל-2008). להלכה, כל יישוב יצטרך לקלוט כ-2500 נפשות או כ-250 בתי אב בלבד.

בתכנון היישובים החדשים ובשיקולי העברת תושבי הפזורות ליישובים הקיימים והחדשים יש להביא בחשבון מסורות, יחסים בין שבטים, חמולות ומשפחות, בין בדווים טהורים ופלחים, שיקולי ביטחון לאומיים, שיקולי סביבה וצירי תחבורה.

כל משפחה תוכל לקבוע לאן יש בדעתה לעבור ושם יוקצה לה שטח לבנייה וגם משק עזר לפי רצונה. כל משפחה תפוצה בעין יפה על תביעות הקרקע שלה (תביעות שאינן מוצדקות) – כל זאת על מנת לסיים את עניין הפזורות. הממשלה תשלם למשפחות כסף רב יחסית וגם תסייע במעבר ובבנייה החדשה, הכול בתנאי שייקבע היום בו העברת הבדווים מהפזורה תגיע לסיימה. באותו יום קובע יסתיים עידן ה"גזר" וההטבות, ומי שיסרב לעבור מרצונו יפסיד את כל זכויותיו הנדל"ניות והכלכליות ויעבור למקום שיועד לו מבעוד מועד בצוו השלטונות ובאכיפתם.

החלטת ועדת גולדברג או מי שימונה על ידה תהיה סופית, ולא יהיה מקום לפנייה נוספת לערכאות משפטיות, שכן כל פנייה כזאת תגרור פתרונות לשנים ותשוב ותפיח רוח סרבנית אצל אלה שכבר היו מוכנים למעבר, ובעניין זה הזמן דוחק ביותר. שהייה

של שלוש שנים משמעותה פשוטה: גידול של האוכלוסייה הבדווית בדרום בכרבע ממה שהיא כיום.

נראה סביר שמועד סופי לפתרון כל הבעיות יקבע ל-1.1.2012. כל המערכות הבריזורטיות במדינה יתגמשו על פי שיקוליה והחלטותיה של אותה ועדת-על שמטרתה ברורה ואחת, וב-1.1.2012 כל פזורות הבדווים בדרום יעברו ליישובי הקבע ויתחיל שלב ב' בטיפול בבדווים, שלב חיזוקם החברתי-תשתיתי-כלכלי.

יש להביא בחשבון שכוחות רדיקליים ינסו לטרפד כל מהלך שיביא קץ לסבלם של הבדווים, ואלו יפעילו עיתונות רדיקלית וארגוני אנרכיה בין-לאומיים, והרעש והמהומה יהיו גדולים. במקרה זה יש לאמץ את האמרה הידועה: שהכלבים ינבחו – והשיירה תעבור! במלחמת "עופרת יצוקה" הוכיח צה"ל כי אפשר למנוע מן התקשורת כניסה לשטחי הלחימה במשך שלושה שבועות של עימות. בבוא העת, אם יהיה צורך בכך, אפשר יהיה להחליט על גיוס המשטרה לסיוע לעשות זאת שוב והפעם למפעל להצלת החברה הבדווית בדרום מכאוס.

יש מקום לתכנן את הרחבת היישובים הוותיקים כמו את קבוצת היישובים החדשים בסגנון כפרי ולאפשר לכל משפחה לעבד משק עזר בצורת מטע זיתים, מרעה או ירקות וגם במשולב, ויש להקצות לשם כך כמויות מים מספיקות – ויש מים למכביר למטרה חשובה זו.

מה היתרונות בהשלמת מפעל זה?

במקום עשרות ואולי מאות יישובים שיוכרו פורמלית בכל פזורות הבדווים בנגב אך יישארו מוזנחים ושכוחי אל, אפשר יהיה ב-20 היישובים שהוכרו להעניק לבדווים בדרום איכויות חיים שהם ראויים לה, והמדינה גם תוכל לממן זאת. במקוםפריסה מרחבית "פראית" הסוגרת אופציות לפיתוח בכל הדרום, ריכוז הבדווים ב-20 יישובים יאפשר את הרחבת הערים הקיימות דימונה, ערד, ירוחם ובאר שבע, וכן יאפשר את העברת צה"ל דרומה. צמיחה של יישובים אלה רק תסייע לבדווים בתחומי התעסוקה החינוך והתרבות, וכולם יצאו נשכרים.

זוהי משימה לאומית המתבקשת גם משום לחצי אוכלוסייה גדולים במרכז הארץ והצורך בדילול העוצמה הצבאית שסביב מטרופולין תל אביב.

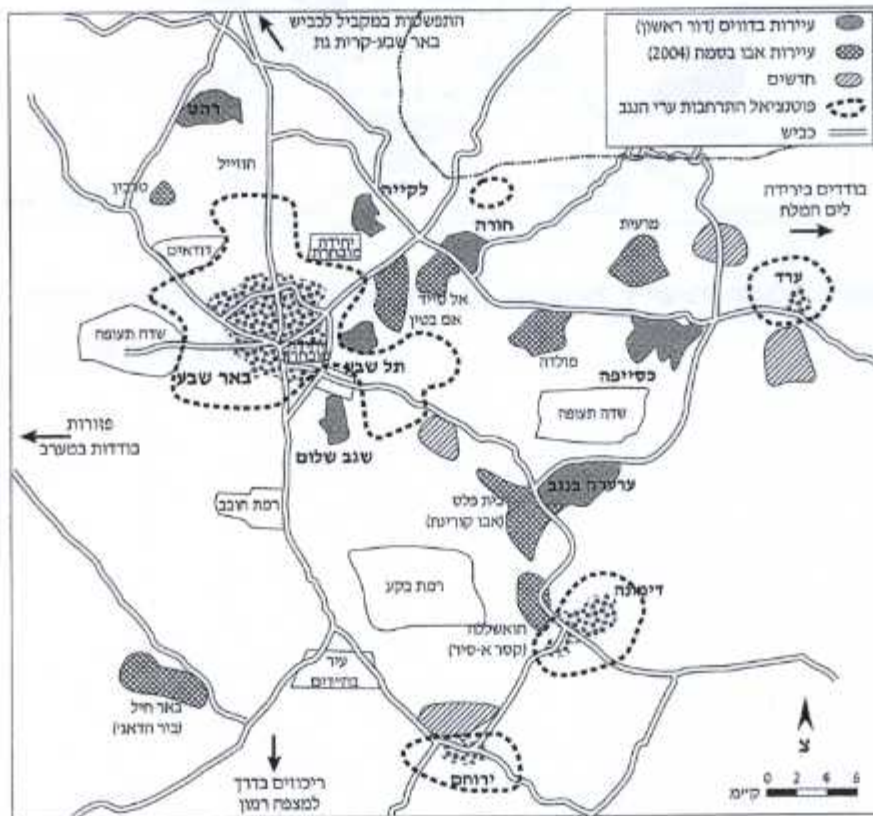
במפה 8 אנו מציגים את מפת הנגב בהנחה שהמפעל מצליח ובה מופיעים 20 היישובים הבדווים, היישובים הוותיקים בנגב ואפשרות ההתרחבות והפיתוח שלהם וכן פריסת צה"ל המתוכננת. אפשר להשוות מפה זו למפה קודמת (מפה 5) שבה

נכנעה הממשלה לתהליכים הכאוטים העכשוויים, וכל בר דעת יוכל לעמוד על היתרונות שברכוז הבדווים.

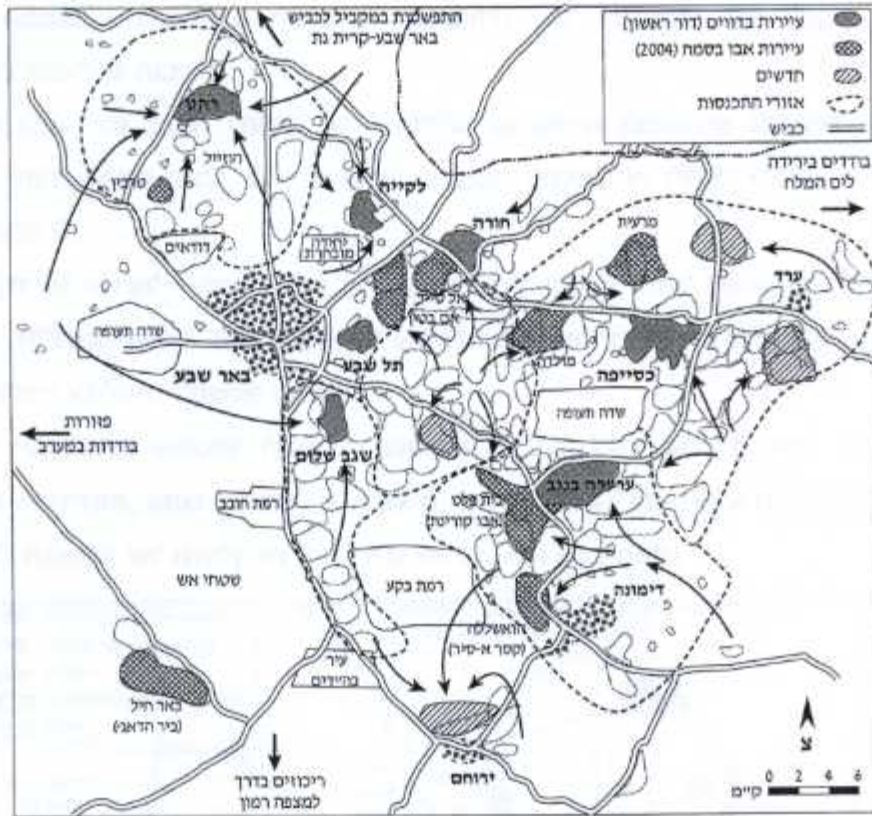
פתרון כזה ייתן מענה לשורה של מחדלים סביבתיים המסוכנים לבדווים, כמו סמיכות יתרה לרמת חובב, לגדרות שדה התעופה בנבטים או לאזורי האימונים של צה"ל (מפה 9).

האם מדינת ישראל – מדינה שאין בה משילות כבר שנים – תוכל לאמץ את הצעת (הצעת מל"ל) וליישמה? נראה שלא, כל עוד לא יחול שינוי במבנה השלטוני בישראל מ"דמוקרטיה אנרכית" למשטר מתפקד.

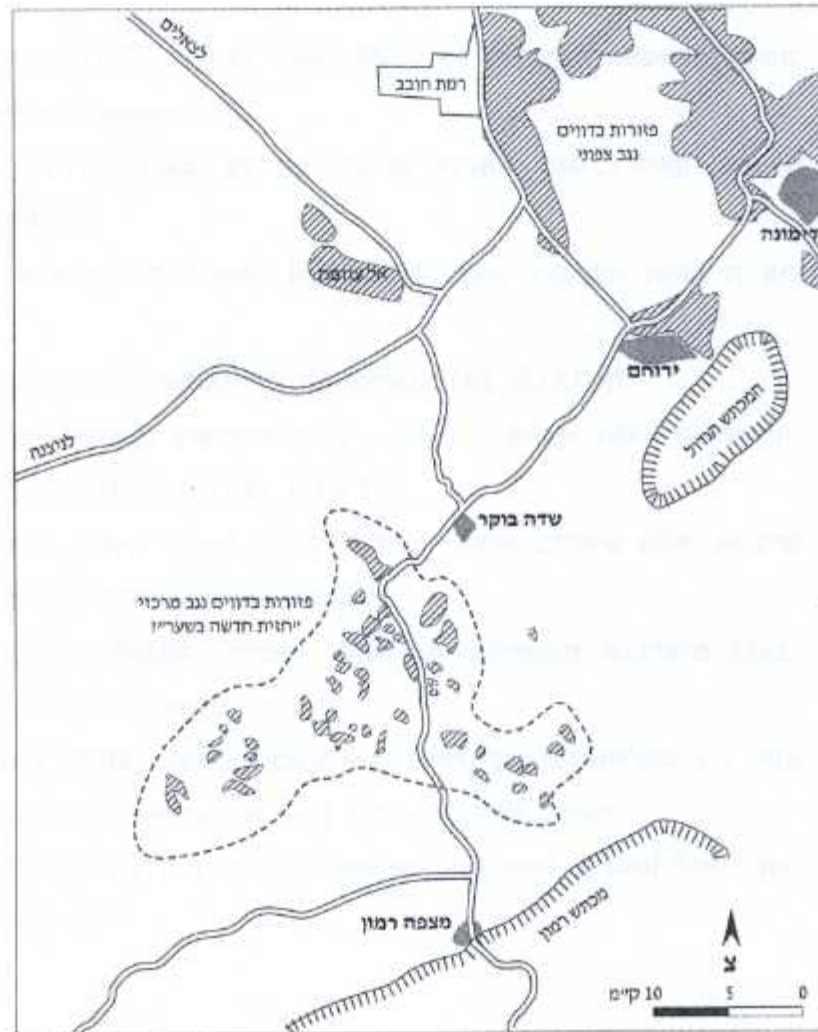
אם כך, יש לצפות שמספר הפזורות שתוכננו רק ילך ויגדל ועמן הכאוס, העוני, ההזנחה והאלימות, ומנגד בריחת האוכלוסייה החזקה מהנגב ואי-מימוש תוכנית צה"ל "דרומה". ההמשך של תהליך זה אינו דורש פירוט, הוא מובן מאליו.

מפה 8: הצעת המחבר לפריסת יישובי הבדווים בנגב הצפוני בשנת 2012

מפה 9: מודל לתהליכי התכנסות הבדווים מן הפזורות ליישובי הקבע הישנים והחדשים עד 2012

מפה 10: חזית חדשה בדרך: פריסת הבדווים בנגב המרכזי (ינואר 2009)

אפילוג

בעוד אנו דנים בנעשה בנגב הצפוני אפשר כבר בראשית 2009 לראות כיצד מתפתחת "חזית חדשה" בין הבדווים לשלטונות המדינה שאין בה "משילות", והפעם זה קורה בנגב המרכזי. תמונת פריסה בדווית עדכנית בנגב המרכזי לראשית 2009 מצורפת במפה 10.

ביבליוגרפיה

- ביסטרוב ג', א' סופר (2007), ישראל 2007–2020 על דמוגרפיה וצפיפות, חיפה: קתדרה חייקין לגיאואסטרטגיה.
- בן דוד י' (1996), מריבה בנגב, בדווים, יהודים, אדמות, המרכז לחקר החברה הערבית בישראל.
- המועצה האזורית אבו בסמה, 2004, באר שבע: המועצה האזורית אבו בסמה.
- הרטמן שולי, (דוברת במקום) מתכננים למען זכויות תכנון, 18.12.03.
- יפתחאל אורן, ועדת גולדברג והבדווים בנגב – סיכוי או סיכון? הגדה השמאלית, בימה ביקורתית לחברה ולתרבות, 31.5.08.
- לא על המפה, הפרת זכויות לקרקע ולדיור כפרים בדואים בלתי מוכרים בישראל, 2008, Human Rights Watch.
- מדינת ישראל, הוועדה להצעת מדיניות להסדרת התיישבות הבדואים בנגב, 11.12.08 (להלן דו"ח השופט גולדברג).
- פראוור א', ל" סרפוס (2006). הבדווים בנגב – מדיניות, קשיים והמלצות, נייר רקע לסקירה בכנס הרצליה השישי על מאזן, החוסן והביטחון הלאומי.
- צאצאשווילי אלי (2003). "הבדווים בנגב – חיפוש אחר פתרונות", ביטחון לאומי, מס' 2-3, עמ' 107-136.

לחזור לקרקע המציאות

בדרום הפרוע החוק הישראלי לא קיים: פלישה טיטונית לקרקעות, העלמת הכנסות במיליארדי שקלים ופשעה. ועדת גולדברג, שדנה בהסדרת התיישבות הבדואים בנגב, הגיעה למסקנות מנתקות מהחיים. החדשות הטובות הן שעוד לא הכל אבוד

היישובים הבדואיים ולפחותם עליי מפחה על ביתם במוזר שיהיה מעבר לה, וזכה לקי בעת תארידי בעבר, שמטו הלאה אין כל סיפוי, שהרי אם לא כן יישאר המדינה קצו לפלישה ולבנייה בלתי חוקית ולהגבול את החצעה לפינוי ולפיצה בזמן.

זה לא יהיה קל

קשה לתאשם את הממשלה בהפקיות כשלרשת משרד העיירות - שאחראית על 80 אלף תושבים בלחה, חדרת כסיפה, ערד, שגב שלום והמוזות סביניה ובנוסף על עיט, פיתר וכרמים - עומדת שתיוס או שלוש גיירות סוד בליחה בלבר. אין אפשרי לאכות את חוקי התכנת והבניה, כע בשנת נוריסים כ-250 מבנים לא חוקיים אבל נבנים אלפיוסו אוד אפשר להיאכט כפשיעה החקלאית, כשגויסם מודדים של מנ"ב אחראים על גורה שטאשוד ועד אילתו למה עסק שרה והקמת נוספים, שטמם נגבים רפי הסות, אינם מנצפים

בנגב חיים כ-180 אלף בדואים, כמאה אלף מתוכם חיים ביישובים מוסדרים והשאר כמה למסוכנה הפודית בפרודת תנאי החיים יורדים מכחינת תשתיות, מנישרית ועוד, חוסרות של פסיקה, ריכוז נשים וילדות כפופות. זה הולך ורע עם ריכוז ילדים רעוני, קצב הגידול הוא כ-1.5% שנתו, 13 שנים תוכל האוכלוסייה לתעטר על 360 אלף נפש.

בשנתים והחזרת נורגו ארבעה לוחמי גדול כדואים בפעילות מבצעית, משטחיותם ביקשו שלא לפינס את שמויותם, משחר, שיתגבלו להם, רבעיה העיסרית היא כתרעה, המרינה לא נתפסת כריבו, לא יופיפים אותה ולכן אין וחק ואין סוד. המדינה, בראותה את המצב - זו לא מצעה תפקיקה, אנתו כבר בעל גוטו של הציוד - היטה את ועדת גולדברג להסדרת התיישבות הבדואים בנגב, שעשתה עברה מקיפה האקדמית, אבל למרבה הצער הגיעה למסקנות שגויות ומנתקות מהחיים.

בשנתים והחזרת נורגו ארבעה לוחמי גדול כדואים בפעילות מבצעית, משטחיותם ביקשו שלא לפינס את שמויותם, משחר, שיתגבלו להם, רבעיה העיסרית היא כתרעה, המרינה לא נתפסת כריבו, לא יופיפים אותה ולכן אין וחק ואין סוד. המדינה, בראותה את המצב - זו לא מצעה תפקיקה, אנתו כבר בעל גוטו של הציוד - היטה את ועדת גולדברג להסדרת התיישבות הבדואים בנגב, שעשתה עברה מקיפה האקדמית, אבל למרבה הצער הגיעה למסקנות שגויות ומנתקות מהחיים.

פי ארבעה מתל-אביב

הועדה, שדוממלה אמורה לדון בקיוב כנסטותיה, רנה כמגור עת הבקלות של ברואים על קרקעות, כיוב, לאחד הסדר של חלק מתביעות, ונתנו 2,749 תביעות על שטח של 600 אלף דונם, ובנוסף קיימת פלישה בדואית טיטונית לארצות מדינה, שקלל אין לבקוד תביעות בעלות, בדיקה של כ-20 אלף דונם ופי ארבעה מתחום השישי של תל-אביב, באחד רביבים הפלישה משטפת גם כפיס הקרורות סמים, אפלה, ונתת השוים לא חוקיים מסיני. המלצות הועדו בתמצית הן:

1. להוביל מטעם את כל היישובים בפרודת ועדה 106 בדרת.
 2. להגיד להסדר קרקעי, שייוון פיזיו של 50 אחוז בקרקע לתובעה, ולכני העני הנותר פיזיו כספי נגדו 10% מפיפים 102, 2106.
 3. פיזיו בקרקע גם כאלה שלפי החלטות קודמות מגיע להם פיזיו כספי בלבד ועדה 1104.
 4. לאפשר לתובע פיזיו בנין ארשות מדינה רשומה, מה שאי אפשר היה לעשות עד היום ועדה 190.
- המלצות אלו בעייתיות. "להוביל" את היישובים הוא מסור, רים, ובקר לפתור את הבעיה, זה כמו "להוביל" את חמשים ילדני סאני בעיות סמים. מדינה לא יכולה לנקוט כך. המלצות הועדה מושכות לכיוון פיזיו קרקעי ולא כספי ומעבר לעזרה שנג'י קבע הקדים כשורה תביעה בריאה של שבת הודשלת כי שבעים משפחת אין לתביעות הבדואים כפיס, אלא שרקקק היא משאב כמחסי, לא מייצרים יותר ארטה, ולאוד ניסיון העבר של הפלירות הבדואית הטסיבות ארשות מדינה, צריך לבחור לפיזיו כספי ופתח לפיזיו בקרקע, מה גם, שכניגור למסובל לחצוץ העניין המרכזי של התובעים הוא הכסף, ולראיה - יותר מ-80 אחוז מהבדואים שקיבלו קרקעות בשטגרת פיזיו סוסכם מכוו אלה.

שנית, כינם לבין עצמם סוכרים הבדואים את הקרקעות אתום תובעים כ-2,000, 6,000 שקל לרונם, כעד שהפיזיו המצע עלייה הועדה הוא 2,000, 5,000 שקל בלבד, או למה שפישו יפכים להסיר עם המדינה כמחור תמור משרד השיכון.

הערה גם לא העירה נקודת זמן כעבר, שטמנה והראק אין פיזיו אלא היתה בלבו, של מבנים לא חוקיים, ולכן התמריץ לפלוש ולבנות ללא ריתר קיים כל זמן. התיישות והובות הן שאפשר לפתור את הבעיות, זה עוד לא אבוד. חוקים צריך להוסיף עד הפסק האחרון ועוד צריך להיעשות. טובת האזרחים הבדואים והמדינה מחייבת את ויסיכם ביישובי קבע משוטחים עם תוכניות תמאר לתחמחות עתידיות. אין ורד נמונה מודינות לחיות כפופות או חיים חוטמנים של נודדים אנשים צריכים יותר, בריאות ושיירות קהילה, שאפשר לקבל רק ביישובים מוסדרים.

על המדינה לבנות כחול שותף וחולמה 1628 של פיזיו מקרקעי ישראל, לפיה תובע שיטתו כמנאים יקבל פיזיו בקרקע של 20 אחוז מתביעותו את השאר ככסף, כשאת הפיזיו הכספי יש להגדיל כדי לתת תמריץ ולהתחרות במחירי השוק. כראי לתת מגוים מחינם כאחד לגבי חויבת הפודה, אפילו לפולשים לארשות מדינה - כראי לתת מגוים מחינם כאחד

מפת תביעות בלחה של בדואים על קרקעות מחומות על פי בדואים. ■ תביעות בלחה של בדואים על קרקעות מחומות על פי חמרים

בסוכרים שסומרים על הקפיס שסמלמים מס לודינה שאמורה להגן עליהם לא ייתכן שכלכלה שלילית מלייארדים של שקלים לא יסמום הכנסות של מאות מיליונים נגדי עות משרדית האכיפה קוד גם השלב אה עצמה בללית וגם תשיב את הסדר והתימונות מהגד השגל המדינה תיבט ולחוק את האוכלוסייה הבדואית, להסתיק בחינת שימגו נאמנות למדינה, שייתן הרשמות לצמחים הבדואים להפרנס כמסור, יש להסיק במיוחד, כי מדינת ישראל תיבט הבדואית, לאפשר להן למשש עצמן ולהעלות את איכות חייהן, כמסום שיהיו קלע, סרחה ולידות מרדתיה אבד מנצחות את ועליה ולשפיע. וצבתם להסיק כמחיים הבדואים המשוחררים יש לתת להם מגוים כחינם, לסייע להם בבניה, לתת בלימודים וכמציאת תעסוקה הם החיבור של המדינה לבדואים, השיב שכולם יורא אבדוא משפטים דקות חויל ולשרת את המדינה. או זכר לול לילך אוד ותי יורים הבדואים בריקים, או אבד כפיזיו ועל שיהי עודה אבי שועים, קליו השלום ובכרזי עליהם של אבא עלי, שיהיה אחיו שנים בעה ליהת איתו מעבר לתעלה סאוד במלחמת יום הכיפורים כשהיה השירח כבר בני יותר ממאה אבא, שאם תילתם מלי אמה נוספה נגד ישראל, הוא ייתן רובת ירוד לוחלים כמס כן.

אילו אנשים ריזו חצים לראת כיאני הביטור הבדואי - בעלו כמור, והאמנים למדינה אי לתעלה סאוד במלחמת יום הכיפורים כשהיה השירח כבר בני יותר ממאה אבא, שאם תילתם מלי אמה נוספה נגד ישראל, הוא ייתן רובת ירוד לוחלים כמס כן.

אילו אנשים ריזו חצים לראת כיאני הביטור הבדואי - בעלו כמור, והאמנים למדינה אי לתעלה סאוד במלחמת יום הכיפורים כשהיה השירח כבר בני יותר ממאה אבא, שאם תילתם מלי אמה נוספה נגד ישראל, הוא ייתן רובת ירוד לוחלים כמס כן.

דובר בירונ, הוא אפשרי, אך חייב מדיניות כמנית וכעיתו כמחנות רצינית, חייש הפרויסם מחייב ציול של משרד ראש הממשלה כעצמו, זה לא היה קל, אבל אין לנו ברירה. ■

1831 - אחרון 30.10.2009

מוכח הנכד

כבר יותר מחמש שנים שעמרם קלעג'י מכהן בתפקידו כראש מועצת אבו בסמה, שבשטחה חיים במאה אלף בדואים • היום אמורה הכנסת להכריע האם יוכל להמשיך בתפקידו בלי בחירות • אורי בינדר יצא למסע בפזורה הבדואית וחזר עם המלצה חד-משמעית
אורי בינדר // צילום: יהודה לחיאני

החוק להשארת עמרם קלעג'י לתקופה נוספת יחום שר הפנים לשעבר, מאיר שטרית. אחרי רים מייחסים את הרצון להשאיר את קלעג'י בתפקידו לשר הפנים הנוכחי אלי ישי ורצונו "לדאוג לאנשים שלו".

רגע לפני ההצבעה בכנסת יצאנו לברוק מה עשה קלעג'י לטובת הבדואים בנגב. סידרו בשטח, שוחחנו עם פעילים בדואים ונדהמנו לגלות ממדים של עשייה בסדר גודל שלא קיים ברשויות מקומיות אחרות. עמוק במדבר, באמצע שום מקום, צומחים כתי ספר חדשים, מסללים כבישים ונכבשת השממה.

מתחילים בחינוך

עמרם קלעג'י, בן 65, נשוי, אב לשמונה וסב לתשעה הוא בין המנוסים בפקידות הבכירה של משרד הפנים. מאחוריו רקורד עשיר של תפקידים משמעותיים, הממונה על מחוז הצפון ויו"ד המועצה הארצית לתכנון ולבנייה. בעיירות שנתתי במשרד הפנים נתקל באינספור בעיות, אולם המציאות שמצא בנגב הייתה בעיניו הקשה מכולן והיא מחריפה מדי יום. המשימות שעומדות בפניו לא קלות. כנגב קיימים ריבויים קטנים של משפחות וכפי רים לא מוכרים, שמתפרסים על פני מאות קילומטרים של שממה, דבר שמקשה לספק להם שירותים. כיום חיים במאה אלף בדואים מחוץ ליישובים מוכרים, בתנאים לא תנאים.

יום תכנס הכנסת להכריע אם לאשר חוק יוצא דופן, שיאפשר לראש מועצה יהודי, שעומד בראש איכלוסייה בדואית כאבו

בסמה, להמשיך לכהן בתפקידו עד אשר יחד לט אחרת. באגודה לזכויות האזרח כינו את המולך "צפצוף על החוק" וחבר הכנסת אוסיר פינס אמר "אף אחד לא היה מעז לעשות זאת לאוכלוסייה אחרת". במשרד הפנים, מאידך, מרוצים מאוד מתפקידו של ראש המועצה המי דובר, עמרם קלעג'י, ומטרו: "לא יהיה נכון לעכב את המשך העשייה המקומית לתועלת היישובים והתושבים בעת הזו".

המועצה האזורית אבו בסמה הוקמה ב-2004 על רקע חשש גובר מאינתיפאדה שתפרוץ במגזר הבדואי, ומאז נחשבת לרשות המקומית הבעייתית ביותר בישראל. היא מונה 11 יישובים מוכרים וכמאה אלף תושבי כיום. עם הקמתה מונה עמרם קלעג'י, לשעבר מנכ"ל משרד הפנים, לעמוד בראשה, מתוך רצון לבחור במנהל עם ניסיון מוכח.

היום תרון הכנסת בהצעתו של שר הפנים אלי ישי, לפיה במועצה, שבה מעולם לא התקיימו בחירות, לא יתקיימו בחירות כלל עד להורעה חרשה. חוק כזה יהפוך למעשה את קלעג'י לראש מועצה לכל ימי חייו. בכיר במשרד הפנים ציין אתמול שמינויו של קלעג'י היה יוזמה של שר הפנים דאו אברהם פורו, ומנכ"ל משרדו גרעון ברלב, ואילו את הצעת

”הנגב הוא עבור המדינה ולטובת ישראל צריך לגרום לכך שהבדואים יהיה אזרח בעל קורת גג וירגיש שזאת מדינתו. אין פתרון אחר לסוגיה של הבדואים בנגב”

הטענה היא כי יש חוקים לראש לאומים שלו. קלעני

אנחנו רוצים לבנות בתים חוקיים ולהקנות לילדינו חינוך טוב, אז למה לא מוכרים לנו מגרשים? ואלי ישר, מניחלת הבדואים, עונה: "כל מי שרוצה לרכוש מגרש, נסמור לו מוד". ראש מינהלת הבדואים לישעבר, יעקב כין, מוסיף: "אננו קורכים לסיום המשא ומתן עם שליכטי. תא המדינה צריכים לוח לאמצע המשרת יגיע בהקדם".

95 מיליון שקל השקיעה המועצה בבניית בתי ספר, מגרשי ספורט ועוד, בשיתוף מפעל הפיס, משרד השיכון, משרד החינוך ומשרד התעשייה והתסחר. האיש מאחורי כל זה הוא עמרם קלעני, שהבנת חבריץ היום אם להתיר אותו בתפקידו. התקוה היא, כמובן, שאחרי שתושלים בניית התשתיות באזורים המרוחקים לא יהיה עוד צורך בראש מועצה מסוגה ומקומיים יוכלו להתמודד על תפקיד. בינתיים, כך נראה, עוד זקוקים באן לעזרה מבחוץ. ■

היישוב מתחיל לקבל צורה. אל שייך

ריית רהט, לישעבר, שאם הממשלה לא תתחיל לפעול למען הבדואים, תפרוץ אינדי תפארה בדואית. סיודים כרחבי הנגב מלי מרים כי מחוץ ליישובים המוכרים קיימים אלפי גרשים, פחונים ואחלים, שבהם גרים בדואים שפובלים מתנאים קשים בקיץ וכי חורף. האיכלוסיה הבדואית בנגב מונה כ- 200 אלף איש, 60 אחוז מתוכם בני פחות מ-18 שנה.

זה נובע בין היתר, מכך שחלק מהכי דואים חיים עם יותר מאישה אחת. כדי לציף קוף את הרוח הישראלי, שאומרי על כיג' מיה, לסוד הבדואים פטנטה: הם מגרשים את האישה, מקבלים אישור מבית הדין השרעי כבאר שבק, ואחרי חודות האישה לביתה ומטושים לחיות עם אותו הבעל וללדת לו ילדים. במועצה האזורית אבו בסמה לברה גרים כ-160 אלף בדואים ו-60 אחוז מתוכם חיים מתחת לקו העוני.

אנחנו גורדים לכיר הראג', שכוכבת המוע' זה החרשה קיבל את כל האישורים הדרושים והפך ליישוב חוקי, רשמי ומכור במדינת ישראלי. ביר הראג' ממקום מרום מרת לקי בוך ריכים ודיומית לשטחי האש של בסים צאלים. "היה קשה מאוד לסלול את הכביש לכאן, כי היינו צריכים לישכנע בדואים רבים לזון מגחוב הכביש החדש", אומר רחמים יונה, מבכירי המועצה. "כוכבת החבנות שהי שגנו נסללו באזור המרכזי הוחכביש ראשון בדושריה של התושבים המקומיים. בהמשך הכביש בנינו שני בתי ספר ומגרשי ספורט חדשים, כמו בצפון תל אביב".

המקומיים, מברג, לא מרוצים מסבב הת' קרמת היישוב, "אנחנו 30 משפחות שרוצות לקנות כבר מגרשים, אבל לא מוכרים לנו", אומר פרוח שליכטי, ממנהיגי היישוב ומבצלי אתר התיירות "ספנת המרכז", "זה לא מסדר.

חשטל", אומר קלעני. "הגשירה כבתי הספר ירדה כמעט לאפס, וגם זאת שקיימת שמיצה בעיקר בבנות שנמצאות כמעבר מבית הספר היסודי לתיכון. עברנו בית בית, שוחחנו עם האבות, הבטחנו להם שאנחנו לוקחים אחריות כאופן אישי לבנותיהם. הבכסנו לבתי הספר ליסודים במסגרת המש יחידות, במקצועות כמו מתמטיקה, פיזיקה ואנגלית, ואנחנו מר כילים להקמת ביתה ללימודי המשך, כיתות י"ג ו"ד, בתנאים. יומנו גם הכשרה למר לים לבתי הספר התיכונים במגזר שלנו. יומי טו תוכנית למתן שכר לימוד ומלגה קיום למי שיכשרו להיות מורים אצלנו".

המועצה המקומית הציבה לה במשימה ליי צוך מנהיגות מקומית. בקורס שנמשך שנה וחצי מתקיים בבית הספר לניחול של אנרי בריסיהט בן-גוריון, לומדים מנהיגים בדואים צעירים מלכלת, משפטים, תכנות חוקי הבנייה וניהול משברים.

גם נשא המקרקעין היה על סדר יומו של קלעני. ביישוב אל סיד, שליר צומת שוק, מדרוך אותנו ראש תועד המקומי עזר אל סיד, שמכסך שנים דרך אחרי מנהיגים ושי רים שהמשיכו לו תרים ובעצת ותתארו אחרי ארבע שנים. עזר לא התיאש ובדרכי נועם נאבק למען היישוב שלו, אשר מעולם לא היה קיים לפני שהוקמה המועצה האזורית אבו בסמה. "אחרי שנים של הונחה התקרענו יפה מאוד", מאשר אל סיד. "היום יש לנו תוכנית שנתר מפדשה ומסודרת, והכל כאופן חוקי. ננו לנו כבישים ובתי ספר, והיישוב מתחיל לקבל צורה".

ביר הדאג' כמשל

לא אתה ההזירו מנהיגים בדואים בנגב, כסו חבר הכנסת טאלב איסאע וראש עיי

מכנס המוציאקוטמי המספר בא לירי בדי טיר כעני ובהקרה השכלת. הריבו הסכני באוכלוסיה הבדואית עומד על 5.6 אחוזים בשנה, כשכאוכלוסיה הכללית היא עומד על 1.71 בלבד. רבים טהבדואים התחילו לת' מוע שנים המרוגות בעלות על אדמותיהם, שהמדינה מיננת שוק ארמונית. "הקפליקט מתעצם כי כל צד רחשב שהצד השני נול לו את הטרקע", מסביר קלעני. "אבל אתה תבי עיות המגרות היא שלרשות אין עם מי לרבר. בניגוד למבצים היסטוריים, שבהם ניתן היה למטר עניינים עם מנהיגי השכמים הבדואים, היום אין מנהיג. אחירה וקיים פיצול גדול בין השכמים והמנהיגים.

ככיר במשרד הפנים אומר שקיים כיום גם מאבק על הותת הישראלית של האוכלוסיה הבדואית. כיום גרות כאן 30 אלף נשים פלי מטיגיות, שהורגות לכך שהאוכלוסיה הק' ברית קבלת אושי פלטיגי. כמה לחמים בדואים, שנהרנו בפטילות מבצעית במהלך שירותם כנהל, לא נחשפו לציבור מפתר משפחתיות שלא רוצות להיתפס בקודלה כמי שתורמות לביטחון ישראל. קלעני מא' מין שהמדינה חייבת לקרוא את הכתובת על הקיר ולספל בכעיות הקשות של הסגור הבי רואי בנגב. "הנגב הוא סבור המדינה", אומר קלעני, "ולטובת ישראל צריך לגרום לכך שהבדואי יהיה אזרח בעל קורת גג, וירגיש שזאת מדינתו וישתלב במסע הישראלי. אין פתרון אחר למדינה של הבדואים בנגב. אסור להשאיר את הסבב על כנו, ולכן פעלת ככל יכולתנו. הקטנו בתי ספר תיכונים ויסודיים כאבו קרינאת, אל הושלת כיר הראג', אום כטי אל סיד, דריגאת, תראבוי". "אין עוד אזור במדינת ישראל שבו חוקט כל כך הרבה בתי ספר, במקומות מרוחקים, שאינם בתוך יישובים ואין בהם תשתיות מים

**"דאר פור במרקם הסודאני, במעגל האזורי ובתודעה הבינ"ל:
הסטוריה, אתנולוגיה, שבטיות, אסלאם ופוליטיקה".
ד"ר חיים קורן – מ.ב.ל. (נובמבר 2009)**

במערב סודאן (המדינה הגדולה בשטחה באפריקה, הגובלת ב-9 מדינות ואוכלוסייתה מונה כ-40 מיליון נפש) מצוי חבל דאר פור, על גבול צ'אד ומימדיו מקבילים לאלו של צרפת. בלאד אל-סודאן ("ארץ השחורים") כללה בתוכה, מראשית הווייתה (בתחילה בתצורה של ממלכות) מגוון קהילות ממוצא אתני שונה (לעיתים ממקור שמי או חמי) רקע שבטי רחב, פסיפס דתי (מוסלמים, נוצרים, אנמיסטים) ותרבויות משנה רבות (שימוש בלמעלה מ-200 שפות שונות ובראשן הערבית- ומספר כפול מזה, של דיאלקטים). בשונה מהאתוס של צפון סודאן, בו מתגדרת האליטה הערבית של המדינה (המייחסת עצמה לשורשיה הערביים מוסלמיים במזה"ת, בעיקר מהמקור בחצי האי ערב), הרי ממרכז סודאן למערבה התפתחו ממלכות ושושלות אחרות ממוצא אפריקני. באזורי סנאר ודאר פור למשל, נוסדו ממלכות נוצריות במאות ה-6-7 (עלוה ומאקורה) שהתפתחו לממלכות פונג' וקירה, אליהן פלשו שבטי השחורים ממזרח- הדאג'ו והטונג'ור במאות ה-16-17 שהפכו לסולטאנויות סנאר ודאר פור במרוצת המאות ה-17 וה-18 תוך תהליך התאסלמות בן כ-300 שנה.

דאר פור ("בית הפור" - השבט הגדול ביותר בחבל, כשלצדו שבטים אחרים כמו זע'ווה מסאליט, טונג'ור ואחרים) הצטרפה למבנה המדיני של סודאן הקולוניאלית (תחת השלטון האנגלו-מצרי) רק ב-1916, בה ניגף הסולטאן האחרון של דאר פור, עלי דינאר בפני הבריטים.

כבר בסמוך לעצמאותה (1956) גרמו המתחים השבטיים, דתיים ומעורבות גורמים אזוריים בה, לאי יציבות פוליטית שבעטייה עלה לשלטון הגנרל עבד בהפיכה צבאית. רוב השבטים בדרום, מזרח, מרכז ומערב סודאן הם שחורים שהתאסלמו במרוצת מאות השנים האחרונות, בתהליך מדורג שתאם את דפוסיהם המנהגיים. סוג האסלאם שנפוץ בסודאן החל מהמאה ה-16 השתייך לזרם הצופי אשר מטיף לעבודת אללה מתוך כוונת הלב, תוך צניעות, פשטות ואהבת הזולת. זרם זה באסלאם תאם את האופי האפריקני-השבטי בהיותו נסמך על מנהיגות שייח' (בעבר צ'יף אפריקני) מוסלמי כריזמטי שביכולתו לבצע פעולות על טבעיות (כהורדת גשם, ריפוי חולים בדרכי נס) באופן זה, הזדהו שבטים רבים עם מנהיג שכזה (אשר בדרך כלל ידע לקרוא ולכתוב מכוח היכרותו את הקוראן) וכמקובל במסדרים צופיים באסלאם, אף אימצו את שמו (כאשר השבט הפך גם למסדר צופי תוך שמירה על מבנהו ומסורתו). כך שימרו השבטים את נהגיהם הקודמים יחד עם סיגול דפוסי אסלאם נוחים ובלתי קפדניים שיכלו לדור יחד, ב כפיפה אחת.

דאר פור שהייתה תמיד אזור פריפריאלי על ספר המדבר (עד 50 מ"מ בשנה) התקיימה ממרעה (צאן וגמלים) וחקלאות בסיסית (דוחן, דורה, תירס). עיקר השבטים נדדו ברעייתם, אחר מקורות מים (או חפרו בארות – כשניתן היה) ומיעוטם עיבד אדמה. רכס הרי ג'בל מרה החוצה חלק מדאר פור מצפון מערב לדרום מזרח, איפשרו מעט מי גשמים לעיבוד קרקע באזור הגבעות וסביבותיהן).

מעט שהאידיאולוגיה הרדיקאלית החלה לקנות שביטה בסודאן (ראשיתה בשנות ה-70 עם עליית חסן אל-תוראבי) וביתר שאת, לאחר מהפכת ח'ומייני באיראן (1979) החל אופי הפולחן הדתי בסודאן להשתנות. ככל שתוראבי (חבר בקואליציות השלטון השונות בסודאן ולימים, הציר המרכזי בהן) הקצין בהתנהגותו ובהגותו והפך מקובל בעולם הערבי והאסלאמי כהוגה ומנהיג מרכזי – כך הלך והדיר את הלא-ערבים בסודאן, עד לכדי אפליה בוטה (כזכור, אירח תוראבי את אוסמה בן לאדן בסודאן, כשנתיים, בשנות ה-80. מה שהחל עוד בימי ג'עפר אל-נומיירי בניסיון החלת השריעה (ההלכה המוסלמית) על השחורים הנוצרים (כ-2/3 מאוכלוסיית דרום סודאן) העמיק לכדי אי-קבלת התאסלמותם של השחורים במרכז ובמערב סודאן. זאת, בשל אופיו של תהליך המרת דתם (שתואר לעיל) כמקל מדי לטעמו של תוראבי, מהיותו ערבי ובהטיפו לנהייה אחר אסלאם צרוף וטהור יותר (ולא ממקור צופי-עממי כפי שרווח בסודאן, בעבר) תבע מהשחורים לסגל את הקו הרדיקאלי בו דגל, תוך שהוא מתייחס אליהם כאל לא מוסלמים.

המתח בינו והממשל המרכזי, בראשות עומר אל-בשיר (אותו ייצג) לבין האוכלוסייה במערב הסודאן הלך וגבר במהלך שנות ה-90 של המאה ה-20. הלחץ האזורי והבינ"ל(בעיקר, אמריקני) לפתרון בעיית הדרום (הנוצרי, ברובו) הניב הסכם עקרונות בסוף שנת 2002 בין הממשל והדרום (שייבחו במשאל עם שייערך ב-2010 ובבחירות ב-2011 על תקפותו). משהסתמן תוואי הסכם הממשלה עם הדרום ולא נראה כל סימן לתהליך דומה בדאר פור, פרצו בה פעולות מחאה, שחלקן הפך להתקוממות ולמתקפה של אחד מפלגי המורדים, כלפי כוחות הממשלה-תוך האשמתה באפליה גזעית וכלכלית, רבת שנים. כבסיס לפעולת המרי האלימה שימש הטיעון, שלא יתכן להתקדם בסוגית הדרום, תוך המשך התעלמות ממערב סודאן(דאר פור), על רקע קיפוח מתמשך ויזום כלפיו, תוך אפלייתו הבוטה, מצד השלטון המרכזי בח'רטום.

ממשלת סודאן בהנהגת הנשיא עומר אל-בשיר וסגנו מחמד עת'מאן טהא השתמשו במיליציות ערביות, הנקראות בשפת אנשי דאר פור ג'נגאויד כדי ללמד את אנשי דאר פור לקח ב-2003, הסתערו הג'נגאויד על יושבי בקתות הקש בכפרים והבעירו, אנסו את הנשים והנערות והרגו באנשי דאר פור המשתייכים לשבטים השחורים, ככל שיכלו. לאחר גל הרג, אונס, שוד וביזה זה, הפציץ חיל האוויר הסודאני את אלה שנותרו בחיים (שאף הם אזרחי סודאן). ממדי האסון שהוכר ע"י גורמים באו"ם כג'נוסייד נאמדו במספרים שבין 300 אלף ל-500 אלף הרוגים וכשני מליון וחצי פליטים.

מיליציות ערביות אלו(הג'נג'אויד), דחקו במהלך שנות ה-90 את החקלאים מנחלותיהם, הדיגים מריכוזי הדיג שלהם בנהר ואת הרועים משטחי המרעה שלהם, התאנו להם ושדדו את רכושם. (לא אחת, מזכירים פליטי דאר פור שסוחרו העבדים הגדולים באפריקה, היו ערבים). הרעיון של ממשלת סודאן להשתמש במיליציות הסרות למרותה, אך שאינן קשורות אליה, לכאורה, אינו חדש. כשם שהג'נג'אויד נשלחו לדאר פור, עוד בשלהי שנות ה-80, פעלו באותה שיטה מיליציות ערביות, כנגד השחורים(ברובם נוצרים) בדרום סודאן החל משלהי שנות ה-60 ונקראו מוראחלין. פעילות ממשלת סודאן, נוסחה כך: "המדיניות המאושרת של הממשלה היא לפעול על בסיס העובדה שהעמים בדרום סודאן הם אפריקניים וכושיים במובהק, ושעל כן חובתנו הברורה כלפיהם היא לקדם ככל האפשר את הפיתוח הכלכלי שלהם עפ"י קוים אפריקניים וכושיים, ולא עפ"י קוים ערביים מזרח-תיכוניים, שמתאימים לצפון סודאן".

הרקע שפורט לעיל אפשר את הכנת הקרקע לג'נוסייד זה, אך המוטיבציה הראשית להבשלתו, היא הרקע ההיסטורי של שנאת הערבים לשחורים (הגם שהם מוסלמים) אשר לובה ע"י השלטון בראשות תוראבי, תוך אפלייתם המתמדת(באופן מובהק, מראשית שנות ה-90).

ממשלת סודאן מנעה זמן רב, סיוע רפואי והומניטארי ואף אסרה כניסת עיתונאים לחבל, תוך שהיא נתמכת באופן עקבי ע"י הליגה הערבית, סין ורוסיה בניסיונות ההעלמה והטשטוש של הנעשה בחבל ארץ זה. כל אימת שעלתה תביעה מערבית לטיפול בסוגיה, הסיטה ח'רטום את תשומת הלב לסוגיה הפלסטינית-ישראלית כדי להבליע את הנעשה בדאר פור. אסטרטגיה זו של הדרה, העלמה והסטה למוקדים אחרים בידי ממשלת סודאן הייתה אפקטיבית בחלקה, אך לא מנעה לבסוף, את העמדת נשיא סודאן לדין ע"י ביה"ד הבינ"ל בהאג באישומי ייזום הג'נוסייד. לאחר לחץ בינ"ל להצבת משקיפים בדאר פור (אותו דחתה ח'רטום) נאלצה לקבל תכתיב של שהיית כוחות בחבל(אם כי התעקשה שלא יהיו אלה כוחות שמחוץ לאפריקה, כדי לא לחוות, כלשונה, "קולוניאליזם מסוג חדש"). המשקיפים הבינ"ל משתייכים, לפיכך, למדינות הארגון לאחדות אפריקה.

ב-30.07.09 הוארך מנדט הכוח (המונה כ-25 אלף משקיפים) בשנה.
על רקע זה ניתן להבין גם את רגישות סוגית הפליטים מדאר פור שהגיעו בדרך לא דרך,
ארצה. העניין ההומניטארי בהם בארץ, בקרב יהדות העולם ובקהילה הבינ"ל- בשל המודעות
לשואת העם היהודי, מתנגש עם חוסר הידע וההבחנה, בינם לבין מהגרי עבודה (שאינם
פליטים), הפוקדים את מקומותינו.
עמדת הקהילה הבינ"ל תיבחן, בשלב ראשון בהתמודדות ביה"ד הבינ"ל בהאג עם סירוב
מנהיג סודאן-עומר אל-בשיר להתייצב מולו, תוך ייזום הפגנות תמיכה בו, מצד חלק מאזרחי
מדינתו.
לאחר מכן, תצטרך להינתן הדעת, כיצד לממש תהליך שיניע תוואי להתמודד עם פתרון
סוגיית דאר פור על מכלוליה.

הגירה מאפריקה לישראל והשפעותיה על הביטחון הלאומי

מגישת העבודה: תג"ד, עו"ד עפרה קלינגר
מנחה העבודה: פרופ' ארנון סופר

מטרות עבודה זו הינן לנתח את תופעת ההגירה ממדינות אפריקה למדינת ישראל ולאפיינה, לעמוד על הסיבות להתרחשותה של התופעה, להתמשכותה ולהתגברותה דווקא בישראל, להצביע על הסיכונים הכרוכים בה למדינת ישראל, על מאפייניה הייחודיים ולבחון פתרונות אפשריים לבעיה. בעשור הראשון למאה ה-21 אנו עדים לזרם מתגבר של מסתננים ממדינות אפריקה, החודרים לישראל דרך גבול מצרים. מלחמות עקובות מדם ושינויי אקלים קיצוניים באפריקה גורמים לאפריקנים רבים להגיע בהמוניהם אל תחומי מדינת ישראל, בדרך כלל דרך הגבול עם מצרים. בשיח הישראלי נהוג לכנות את המסתננים בכינוי "פליטים ממדינות אפריקה". כינוי זה הינו בעל השפעה על החברה הישראלית ומוביל להתלבטות באשר לגישה הראויה כלפי התופעה. השאלה המרכזית הרלוונטית בחקשר זה היא: האם מדובר בפליטות או שמא אנו ניצבים בפני תופעה שונה לחלוטין, המצריכה התייחסות שונה?

בבואנו לבחון את תופעת ההגירה הבלתי חוקית מיבשת אפריקה, ניתוח החומר בכללותו, מביא לכלל מסקנה כי אין מדובר בתופעה של הסתננות פליטים ממדינות אפריקה.

מסקנה זו מבוססת על הממצאים הבאים: ראשית, רובם המכריע של המסתננים מגיעים לישראל בגפם, תוך שהם מותירים את בני משפחותיהם במדינות המוצא. עובדה זו מתיישבת עם הגירה לצרכי עבודה, והינה חלק מתהליך הגלובליזציה, ואינה מתיישבת עם מנוסה להצלת חיים, שבה סביר יותר להבריח גם את בני המשפחה.

שנית, הנתונים העובדתיים שמוצגים בעבודה זו מלמדים כי מדינת ישראל הפכה יעד להגירה ממדינות אפריקה. ההגירה לישראל החלה בשנת 1993 מתוך שיקולים כלכליים ולחצים של גורמים אינטרסנטיים בענפי הבניה והחקלאות להשיג כוח אדם זול ופשוט שיחליף את הפועלים הפלסטיניים, אשר כניסתם לארץ נאסרה מטעמי בטחון. אימוץ גישה כלכלית ליבראלית גלובאלית על ידי המדינה בשנת 1997, הביאה לפתיחת הגבולות למעבר הון, סחורות ועובדים. אישורי העסקת עובדים זרים ניתנו על ידי הממשלה בלא שגובשה תכנית מסודרת, קבוחנת את ההשלכות לטווח הארוך. תהליך הנפקת האישורים נעשה באופן פרטני ולא נערך כל מעקב אחר סיום פרויקטים והוצאת העובדים, אשר סיימו תפקידם או שכירתם לפרויקטים נוספים. הדבר הביא לעליה בלתי מבוקרת במספר ההיתרים וגם במספר העובדים שנתרו בארץ בלא היתר כחוק. לחץ של התאחדות הקבלנים והלובי החקלאי הביא למתן היתרים בקנה מידה רחב למהגרי עבודה. ברבות הימים הפך התהליך מתופעה זניחה לתהליך ממוסד ועתיר השלכות.

העובדות מלמדות כי כיום מרבית המסתננים בורחים ממדינתם בשל פגיעת איתני טבע, רעב או מלחמות כלומר, קושי במדינת המוצא מניע את תושביה לחפש את עתידם במקום נוח יותר.

הימנעות מקביעת מדיניות וביזור הטיפול בין גורמים שונים הביאו את מדינת ישראל, טרום השינוי הארגוני שחל בשנת 2007, לחוסר יכולת להתמודדות שלטונית עם התופעה.

לחלל שנוצר נכנסו ארגוני זכויות אדם מקומיים ובינלאומיים, אשר ראו לנגד עיניהם את זכויות האדם ולא דווקא את טובת המדינה. ארגונים אלה נרתמו לסייע לשוהים הבלתי חוקיים במציאת פתרונות מגורים ותעסוקה בתוך מדינת ישראל.

הבעיה הישראלית דומה בהיקפה ובמאפייניה לבעיה במדינות מפותחות אחרות. הגבול הפרוץ בין ישראל לבין מצרים, והתייחסותה האמביוולנטית של המדינה לתופעה, תורמים להתפתחותה. מבחינת אופן התמודדות המדינה עם ההגירה, הנושא המדאיג ביותר הוא היעדרם של נתונים מספריים מדויקים לגבי היקפה של התופעה.

ישנם אלפים המסתובבים באופן חפשי בכל רחבי המדינה ואשר עצם כניסתם לארץ לא תועדה בידי גורם רשמי כלשהו, כמו צה"ל או משטרת ישראל. הללו אינם רשומים והרשויות אינן יודעות על עצם קיומם.

לעניין זה מומלץ כי יוקם מאגר מידע ארצי כללי, אשר יאחד את כלל המידע, המצוי בידי הרשויות השונות לעניין המהגרים. במאגר זה ירוכזו כלל המידע השמור בידי משטרת ישראל, שב"ס, צה"ל ומשרד הפנים.

ריכוז המידע יסייע לקבלת תמונת מצב כוללת, אשר תסייע מטבע הדברים בהתמודדות עם התופעה. את הצעדים שנקטו מדינות אירופה, הנתקלות, כאמור, באותה בעיה, ניתן לתמצת לצעדים הננקטים בשלושה מישורים עיקריים:

מניעת הכניסה, בדרך של הקמת מחסום פיזי והטלת מגבלות חוקיות על מתן היתרי עבודה, בצירוף חקיקה הקובעת ענשי מאסר אוטומטיים בגין הגירה בלתי חוקית. **צמצום אטרקטיביות ההגירה**: על ידי הקשחת תנאי השהיה, הכבדת גישה למערכות הרווחה והכבדת התנאים לקבלת מעמד של קבע.

סיוע לפתרון הבעיות המובילות להגירה במדינות המוצא, כולל מתן סיוע כלכלי המיועד לפיתוח. חלק מן הפתרונות ישימים גם בישראל.

ערי הנגב:

באר שבע וירוחם

ריכוז נתונים

לבנון

סוריה

תל אביב

תל אביב

ירושלים

ירדן

באר שבע

ירוחם

מצרים

באר שבע

שנה	אוכלוסייה
1948	כ-3,000
1955	20,500
1961	43,500
1972	85,300
1983	110,800
1995	152,800
2005	185,100
2009	213,100

באר שבע (בערבית: بئر السبع) היא עיר במחוז הדרום. היא העיר השביעית באוכלוסייתה במדינת ישראל, והשנייה בשטחה. העיר שוכנת בצפון הנגב, ומכונה בשם "בירת הנגב" בשל היותה העיר המרכזית והגדולה ביותר באזור.

שטח השיפוט של באר שבע הוא השני בגודלו בישראל - 117,500 דונם (אחרי ירושלים)^[1]. בעיר נמצאים אוניברסיטת בן-גוריון, בית החולים סורוקה, תיאטרון באר שבע, הסינפונייטה הישראלית באר שבע, בית משפט מחוזי, השוק הבדואי ואנדרטת חטיבת הנגב של הפסל דני קרוון.

ראש העיר הנוכחי הוא רוביק דנילוביץ' אשר נבחר בבחירות לרשויות המקומיות בנובמבר 2008.

באר שבע בתנ"ך

מקור שמה של העיר הוא במקרא, בספר בראשית (כ"א כ"ח-ל"א), שם מסופר כי אברהם הוכיח את אבימלך מלך גור, על הבאר שנגזלה ממנו על ידי אנשיו. אבימלך לקח מאברהם את "שבע כבשות הצאן", לעדות כי הבאר אכן שייכת לאברהם, והשניים כרתו ברית במקום: "על כן קרא למקום ההוא באר שבע, כי שם נשבעו שניהם".

בספר יהושע י"ט באר שבע מוזכרת כאחת מערי שבט שמעון. באר שבע המקראית, המזוהה היום עם תל באר שבע שנמצא מצפון מזרח לעיר, הוכרזה בשנת 2005 כאתר מורשת עולמית בידי אונסק"ו. מיקומה של הבאר המזוהה עם סיפור אברהם, באתר הקרוי באר אברהם, באזור השוק העירוני בימינו.

אוכלוסייה

לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (הלמ"ס) נכון ליוני 2009, יש בבאר שבע 187,800 תושבים. האוכלוסייה גדלה בקצב גידול שנתי של 0.7%.

לפי נתוני הלמ"ס נכון לדצמבר 2007, העיר מדורגת 5 מתוך 10, בדירוג החברתי-כלכלי. אחוז הזכאים לתעודת בגרות מבין תלמידי כיתות י"ב בשנת ה'תשס"ז (2007/2006) היה 56.5%. השכר הממוצע של השכירים בשנת 2006 היה 5,304 ש"ח (ממוצע ארצי: 7,466 ש"ח).

באר-שבע היא אחת מהערים העתיקות בארץ ישראל. ייחודה בהיותה מקודת היישוב הדרומית ביותר בארץ הנושבת, מדרום לה החקלאות אינה אפשרית אלא בשנים גשומות. ההתיישבות תלויה במים זמינים וקבועים לאורך כל השנה ובאפיק נחל באר-שבע אפשר לחפור בארות בעומק רדוד ולקבל מים אלו תמיד.

המתיישבים הראשונים בני תרבות באר-שבע הכנלכוליתית חיו כאן לפני כ-6000 שנה וסחרו עם אפריקה בדרום, חרן (טורקיה) בצפון, מסופוטמיה (עירק) במזרח ומצרים במערב. לפני כ-4000 שנה הגיע אברהם אבינו בדרכו מאור כשדים (בעירק) וחרן (בטורקיה) לארץ ישראל והתיישב בבאר-שבע. חפר בארות ונטע אשל. בסיום קרבות ההתבססות במקום, כרת ברית עם אבימלך מלך גרר ונשבע על השלום.

אברהם מסמל את חשיבותה של באר-שבע כמקום התיישבות עם חפירת בארות ונטיעות אשל, בניגוד לחיי הנוודים והבדואים שתקפו שיירות ואת המתיישבים החקלאים. באר-שבע שימשה עיר מחוז בתקופות השופטים והמלכים של בית ראשון. ממצאים ארכיאולוגיים נמצאים בתל באר-שבע. מגלות בבל, תקופת בית שני החשמונאים ועד סוף התקופה הביזנטית במאה השביעית לספירה, העיר באר-שבע היתה באזור העיר העתיקה של ימינו. עם כיבוש הארץ על ידי המוסלמים בשנת 632 לספירה ועד ראשית המאה ה-19 מתוארת העיר כנטושה וחרבה.

האימפריה העותמנית שבסוף המאה ה-18 החלה במאמצי פיתוח והתקרבות לארופה, ולצורך הגברת אחיזתם בשולי האמפריה בארץ ישראל, נסיונות השתלטות על הבדווים פורעי החוק ויישוב הסכסוכים ביניהם. הקימו את העיר באר-שבע החדשה על הגדה הצפונית של נחל באר-שבע שם מצויים מיי תהום גבוהים כ-15 עד 30 מ' המאפשרים חפירת בארות רדודות בקלות יחסית ובמפגש שלושת המטות הבדואים הגדולים בנגב.

תושבי העיר העותמנית היו ערבים מחברון ומעזה ומספר מועט של יהודים שעבדו עבור הצבא העותמני. לשייחים הבדואים היו בתי מידות לצרכי ארוח אך ככלל הבדואים לא חיו בעיר. עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה גדל מספר תושביה פי-4 כאשר הפכה להיות לבסיס אספקה ושרותים לצבא והגעת הרכבת ושדה התעופה (הראשון בארץ ישראל ובין הראשונים בעולם). תושביה היהודים של באר-שבע היו ברובם עובדי חברת הרכבת ובני המסילה וגשריה. בשנת 1917 לאחר שתי מפלות בריטיות לכיבוש עזה, הגנרל אלנבי החליט על כיבוש באר-שבע ובעזרת הקורפוס האוסטרלי-ניוזילנדי ושל היחידות רכובות הסוסים, הצליחו ב-31 לאוקטובר 1917 לקראת ערב, לכבוש את העיר מידי הטורקים. עם סיום הכיבוש החליטה הממשלה הבריטית, באותו יום, על הקמת בית יהודי לעם היהודי. יומיים לאחר מכן שלח הלורד בלפור את מכתבו המפורסם לחיים וייצמן המפרט את החלטת ממשלת בריטניה.

בתקופת המנדט הבריטי. הבריטים המשיכו לפתח את העיר על אותן עקרונות אדריכליים של התוכנית העותמנית והכפילו את השטח המתוכנן לכ- 4000 דונם. רוב הבנייה בעיר העתיקה מקורה בתקופה זו ואוכלוסיית באר-שבע צמחה לכ- 6500 נפש.

עם הכרזת העצמאות של מדינת ישראל ב- 15 במאי 1948 המצרים פלשו לדרום הארץ וכבשו את הנגב והעיר באר-שבע ועד צפונה לאשדוד של היום ועד חברון במזרח.

במבצע יואב באוקטובר 1948 - לשחרור הנגב, ביומו האחרון ב- 21 אוקטובר 1948, במסגרת מבצע משה - ע"ש משה אלברט -מפקד בית אשל שנהרג, נכבשה באר-שבע על ידי ישראל וכל תושביה הערבים ברחו לחברון ולעזה ערי מוצאם.

ראשית, תושביה היהודים ב- 1948 היו משחררי באר-שבע שנכנסו לגור בבתים הנטושים לאחר מכן בשכונת דרום שנצטרפה לעיר העתיקה וקלטה את ראשית העולים. לאחר מכן המדינה החלה בבניית שכונת חדשות, א', ב', ג' ונווה נוי בראשית שנות החמישים. לקראת סוף שנות החמישים נבנו שכונות ד' וה'. בשנות השישים כל השכונות זכו לקבלת בתים גבוהים יותר. בשנות השבעים כבר נבנו בתים עד גובה 6-8 קומות אך רובם עד גובה 4 קומות ללא מעלית. אז נבנו שכונות ו' ו-יא'. בשנות השמונים החלו בבניית שכונה ט' הרחבת השכונות ו' ו-יא' ובסוף שנות השמונים החלה בנייה צמודת קרקע ברמות.

בשנות התשעים עם העלייה הגדולה מברית המועצות המתפרקת, נבנו שכונות חדשות רבות: נווה זאב, נווה מנחם ורמות התרחבה, מ- 300 יחידות ל- 3000 יחידות. רובם צמודי קרקע ומיעוטם במבנים עד 3 קומות. במאה ה- 21 המשיכה תנופת הבניה בנווה זאב וברמות שהן עדיין השכונות המתפתחות היום.

<http://www.beer-sheva.muni.il/openning.asp?Lang=1>

ירוחם

ירוחם היא מועצה מקומית במחוז הדרום בישראל. היא הוכרזה כמועצה מקומית בשנת 1959.

ירוחם העתיקה

השם ירוחם נזכר לראשונה בכתובת שישק, המציינת את פלישתו לארץ ישראל בסוף המאה העשירית לפה"ס. תל רח'מה הנמצא בסמוך לכניסה המערבית ליישוב מזוהה כירוחם הקדומה. ליד האתר נמצאת באר רח'מה, אותה זיהה פרופסור יוחנן אהרוני עם הבאר שמצאה הגר בשעה שתענה עם בנה ישמעאל במדבר באר שבע, כמסופר בתנ"ך.

אוכלוסייה

לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (הלמ"ס) נכון ליוני 2009, יש בירוחם 8,600 תושבים. האוכלוסייה גדלה בקצב גידול שנתי של 0.5%.

לפי נתוני הלמ"ס נכון לדצמבר 2007, המועצה המקומית מדורגת 4 מתוך 10, בדירוג החברתי-כלכלי. אחוז הזכאים לתעודת בגרות מבין תלמידי כיתות י"ב בשנת ה'תשס"ז (2007/2006) היה 53.2%. השכר הממוצע של השכירים בשנת 2006 היה 5,373 ש"ח (ממוצע ארצי: 7,466 ש"ח).

תעסוקה

כ-1,600 תושבים עובדים בתוך ירוחם, בשלוש מסגרות עיקריות:

- תעשייה: כ-1,150 תושבים עובדים במפעלים שביישוב. העיקריים שבהם - אגיס/קרליין, אקרשטיין תעשיות, טמפו משקאות ופניציה. התעשייה הזעירה מעסיקה כ-175 תושבים.
- המגזר הציבורי: בעיקר בחינוך, עובדים כ-250 עובדים.
- מסחר ושירותים: כ-210 עובדים.

באזור ירוחם מספר אתרים בעלי פוטנציאל תיירותי, כמו המכתש הגדול, פארק האגם ואתרים ארכיאולוגיים, אך נעשו מעט מאוד פעולות פיתוח משמעותיות לעידוד התיירות.

דימויה של ירוחם

בעבר הייתה ירוחם בעיני רבים סמל לכישלון עיירות הפיתוח בישראל. מרבית התושבים שהובאו אליה בשנות החמישים, בדרך כלל ממדינות צפון אפריקה, הגיעו שלא מרצונם. העיר גדלה עם כל גל עלייה. בשנות החמישים הגיעה אוכלוסיית ירוחם לכ-1500 תושבים, בשנות השישים לכ-5000, בשנות ה-80 לכ-6000, ובעקבות העלייה מחבר המדינות הגיע מספר תושביה לכ-9000. עם זאת, בין גלי העלייה התאפיינה ירוחם בעזיבה של תושבים ומספר התושבים שהתגוררו בעבר בירוחם הוא גדול ממספר תושביה הנוכחיים.

ירוחם הייתה מוצגת בתקשורת בעיקר בהקשרים שליליים. בשנת 2002 הוצגה בטלוויזיה הסדרה "המשאית" של הבמאי ערן ריקליס שעסקה בירוחם, ועוררה טענות בעיירה על חיזוק הסטיגמה השלילית. בעקבות התנגדותו הנחרצת של ראש המועצה אז, מוטי אביצור, לא צולמה העונה השנייה שלה בירוחם. גם "עכשיו תורי", סרטו התיעודי של דוד דרעי, במאי בן היישוב אשר תיעד את אחורי הקלעים של "המשאית" והציב במרכזו דמויות של נרקומן וספרית, זכה לתגובות כועסות בישוב, בשל החשש שהדבר יוסיף ויפגע בדימוי של ירוחם. בשעתו אמר דוד דרעי כי הדרך לבנות דימוי חיובי לישוב קטן עם בעיות רבות, אינה ביצירת סרטי תדמית מאולצים. בהמשך ביים דרעי את הדרמה "חתה יסבח סבח" בהשתתפות השחקניות ריימונד אבקסיס ובתה יעל אבקסיס, אשר תיאר צדדים חיוביים של החיים בירוחם. הסרט זכה לשבחים ולפרס הסרט הטוב ביותר מטעם האקדמיה הישראלית לקולנוע. הסרט ביקור התזמורת צולם בחלקו ביישוב בשנת 2007.

תדמיתה של ירוחם השתנתה בשנים האחרונות, בעיני תושביה, וגם בעיני התקשורת, דבר אשר בא לידי ביטוי בביקוש מוגבר לדירות: "חם בירוחם: העיירה הדרומית בתנופת בנייה ומיתוג מחדש", הארץ 14/5/2009. שיפור מערכת החינוך, הוספת כוח צעיר לעיר (כפר הסטודנטים אילים), ופיתוח התשתיות הם הסיבות העיקריות לכך.

